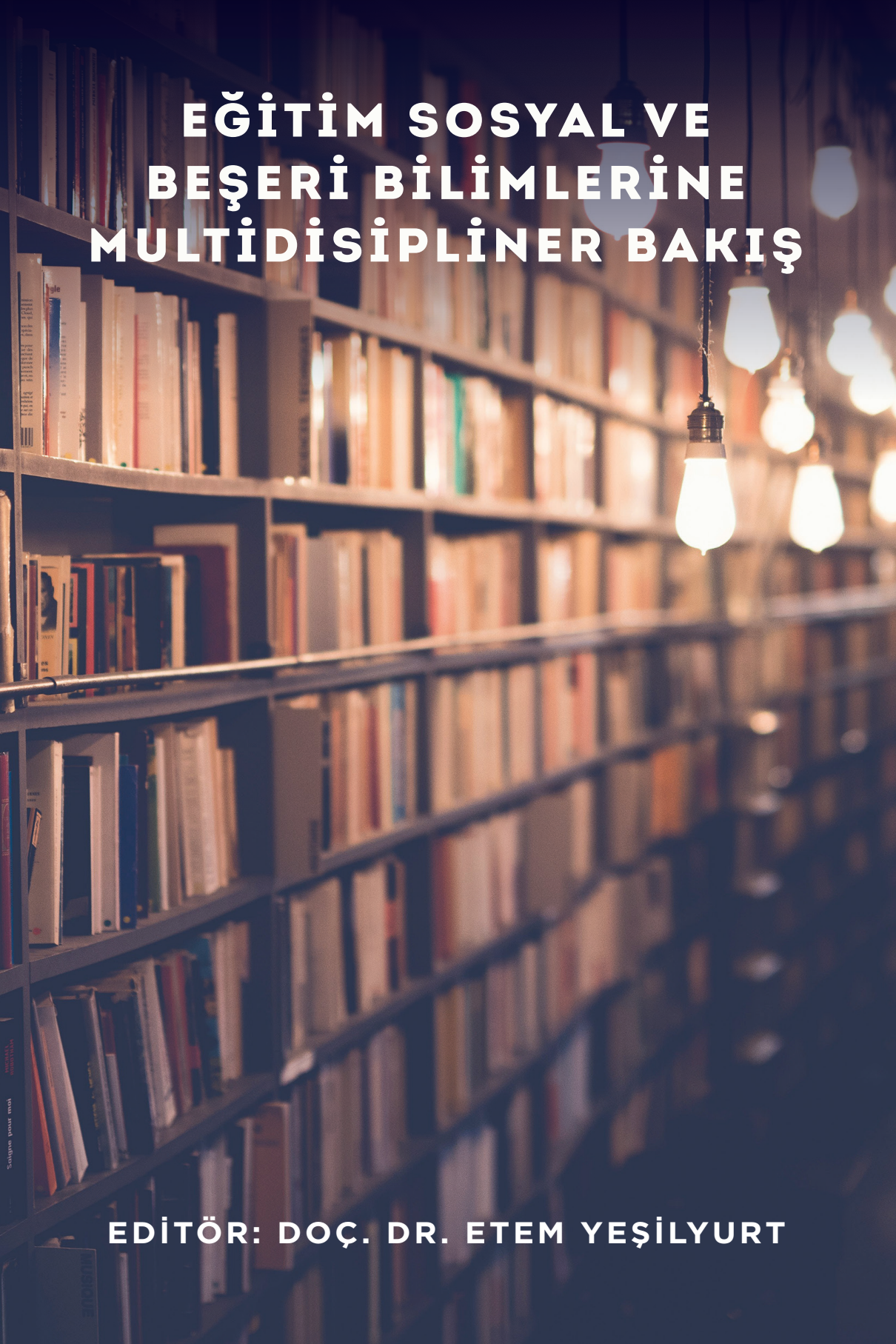

EĞİTİM SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİNE MULTİDİSİPLİNER BAKIŞ

EDİTÖR: DOÇ. DR. ETEM YEŞİLYURT

EĞİTİM SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİNE MULTİDİSİPLİNER BAKIŞ

EDİTÖR
DOÇ. DR. ETEM YEŞİLYURT

EĞİTİM SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİNE MULTİDİSİPLİNER BAKIŞ

EDİTÖR
DOÇ. DR. ETEM YEŞİLYURT

Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları: 37/2020
ARALIK-2020

Yayıncı Sertifika No: 36934
E-ISBN: 978-605-7594-57-0
Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları

Bu çok bölümlü bilimsel kitabının her türlü yayın hakkı GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayını, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. ***Kitapta yer alan her bölüm sorumluluğu, görseller, grafikler, direkt alıntılar ve etik/kurum iznine yönelik sorumluluk ilgili yazar(lar)a aittir. Oluşabilecek Herhangi Hukuki bir olumsuzlukta yayınevi başta olmak üzere kitabın hazırlanmasına destek sağlayan kurumlar, kitabın düzenlenmesi ve tasarımından sorumlular kurum(lar) ve kitap editörler hiçbir konuda "maddi ve manevi" bir yükümlülük ve hukuki sorumluluğu kabul etmez, hukuki yükümlülük altına alınamaz. Her türlü hukuki yükümlülük ve sorumluluk "maddi ve manevi" yönden ilgili bölüm yazar(lar) ına aittir. Bu yöndeki haklarımızı maddi ve manevi yönden GÜVEN GRUP DANIŞMANLIK "YAYINCILIK"A.Ş. olarak saklı tutarız. Herhangi bir hukuki sorunda/durumda İSTANBUL mahkemeleri yetkilidir.*** Güven Plus Grup Danışmanlık bünyesinde hazırlanan ve yayınlan bu eser ISO: 10002:2014-14001:2004-9001:2008-18001:2007 belgelerine sahiptir. Bu eser TPE "Türk Patent Enstitüsü" tarafından "Güven Plus Grup A.Ş. 2016/73232" ve "2015/03940" nolu tescil numarası ile markalı bir eserdir. Bu bilimsel/akademik kitap ulusal ve uluslararası nitelikte olup, akademik teşvik kriterlerini karşılamaktadır. Çok bölümlü/yazarlı olan bu kitap olup Kültür Bakanlığı Milli Kütüphaneler tarafından ve 18 Farklı Dünya Ülkesiyle Anlaşmalı olan Milli Kütüphanenin E Erişim sistemi tarafından da taranmaktadır. Bu kitap maddi bir değer ile alınıp satılamaz. Kitap bölüm yazarlarından, destekleyenlerden, kitapta emeği geçenlerden Güven Plus Grup A.Ş. Yayıncılık herhangi bir maddi bir gelir elde etmemiş ve talepte bulunmamıştır. Bu bilimsel kitapta yer alan bölümlerden alıntı yapmak ve ilgili bölüme ya da tamamına atıf yapılmak koşulu ile kaynak gösterilmek üzere bilimsel ya da ilgili araştırmacılar tarafından kullanılabilir. ***BU ELEKTRONİK PDF FORMATINDAKİ KİTAP ÜCRET KARŞILIĞINDA ALINIP SATILAMAZ. KİTABIN HER TÜRLÜ HAKLARI YAYINEVİNE AİTTİR. BU KİTAPTA TOPLAM 20 FARKLI BAŞLIKTA BÖLÜM BULUNMAKTADIR.***

Metin ve Dil Editörü
Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU
Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
Prof. Dr. Mustafa TALAS
Prof. Dr. Ümran SEVİL
Doç. Dr. Gökşen ARAS

Kapak Tasarımı
Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ

Sayfa Düzeni
Burhan MADEN

Baskı-Cilt
GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir İstanbul Tel: +902128014061- 62 Fax:+902128014063 Mobile:+9053331447861

KİTAP/DERGİ/KONGRE İMTİYAZ SAHİBİ
GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir İstanbul Tel: +902128014061-62-63 - +905331447861 info@guvenplus.com.tr, www.guvenplus.com.tr

İçindekiler

ÖNSÖZ **7**

PREFACE **9**

Bölüm 1
EĞİTİMİN ANALİZİ **10**
Doç. Dr. Etem YEŞİLYURT

Bölüm 2
ÖRGÜTSEL DEDİKODU: ZEHİR Mİ? PANZEHİR Mİ? **49**
Dr. Ömer Faruk COŞKUN

Bölüm 3
KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİNİN EĞİTİME OLAN ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE FEN EĞİTİMİNİN SANALLAŞTIRILMASI **78**
Dr. Öğretim Üyesi Yurdagül BOĞAR

Bölüm 4
21. YÜZYILDA FEN TABANLI GİRİŞİMCİLİK **109**
Dr. Uluhan KURT

Bölüm 5
COVID-19 SÜRECİNDE UYGULANAN ÇEVRİMİÇİ DERSLERDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZ-DÜZENLEMELİ ÖĞRENME DÜZEYİNİN İNCELENMESİ **134**
Dr. Öğr. Üyesi Seçil TÜMEN AKYILDIZ

Bölüm 6
ÖRGÜTLERDE ROL BELİRSİZLİĞİ VE ROL ÇATIŞMASININ PROSOSYAL MOTİVASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OKUL YÖNETİCİLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN KALİTATİF BİR İNCELEME **157**
Dr. Öğretim Üyesi Zübeyde YARAŞ

Bölüm 1
EĞİTİMİN ANALİZİ

Doç. Dr. Etem YEŞİLYURT

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya / Türkiye

Öz: Eğitim, toplumları ve toplum içerisinde yaşayan bütün bireyleri ilgilendiren bir olgudur. Devletlerin ve milletlerin bilimsel, teknolojik, ekonomik, insani vb. alanlarda gelişmesini etkileyen temel öge eğitimdir. Bu durum, bilim insanları veya diğer ilgili paydaşlar tarafından kabul edilerek eğitimin önemi, gerekliği ve işlevi bakımdan tartışma götürmeyecek kadar ortak bir noktada buluşulmaktadır. Ancak eğitimin kökeni, tanımı, yapısı, türü ile pedagoji, kültür ve değerlerle olan ilişkisi bağlamında bazı farklılıkların, yanlışlıkların, eksikliklerin veya daha fazla aydınlatıcı bilgiye ihtiyaç olduğu görülmektedir. Genel amacı eğitimi analiz etmek olan bu kapsamında öncelikle eğitimin Latince ve Türkçe kökeni analiz edilmiştir. Daha sonra eğitimin felsefe, eğitim felsefesi ve öğrenme yaklaşımlarına göre nasıl tanımlandığına yer verilmiştir. Yapısı ve türü bağlamında da analiz edilen eğitimin alanyazında en fazla kabul gören tanımı ve bu tanım içerisinde yer alan kavramlar açıklanmıştır. Pedagoji, kültür ve değer ile bakış açısı yanılgısı bağlamında da eğitimin analizinin yapıldığı bu çalışmanın alanyazına ve eğitimle ilgili paydaşlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Pedagoji, Kültür, Değer, Yanılgı.

GİRİŞ

İnsanların geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de hayatını sürdürmesi için gerekli olan yeme, içme, dinlenme, uyuma, barınma gibi temel ihtiyaçları kadar önemli bir olan bir ihtiyaç da eğitimdir. Devletlerin

veya milletlerin bilimsel, teknolojik, ekonomik, insani vb. alanlar başta olmak üzere hayatın her alanı, zamanı ve mekânında geçerliğini yitirmeyen en önemli kavram veya öge eğitimidir. Bütün toplumlar, kültürler, medeniyetler, dini inançlar, liderler, bilim insanları eğitimi öncelemiş, gaye edinmiş, önemini ve gerekliğini ortaya koymuştur. Nitekim bazı kaynaklarda İslam peygamberi Hz. Muhammed (SAV) *"İlim Çin'de de olsa alınız"* hadisi ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Eğitimdir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır; ya da esaret ve sefalete terk eder*" özlü sözü eğitime verilen önemi ortaya koymaktadır. Öte yandan alanyazında hemen hemen her millete ait olan ve eğitimin önemini ortaya koyan oldukça fazla sayıda kitap, makale, tez, bildiri, özlü söz ve atasözü bulunmaktadır. Bu durum, bilim insanları veya diğer ilgili paydaşları eğitimin önemi, gerekliği, işlevi ve benzeri bakımlardan tartışma götürmeyecek kadar ortak noktada buluşturmaktadır. Ancak eğitimin kökeni, tanımı, yapısı, türü ile pedagoji, kültür ve değerlerle olan ilişkisi bağlamında bazı farklılıkların, yanlışlıkların, eksikliklerin veya daha fazla aydınlatıcı bilgiye ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı "eğitim" kavramını analiz etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- ✓ Köken ve anlam,
- ✓ Tanım,
- ✓ Felsefe ve öğrenme yaklaşımları,
- ✓ Hiyerarşik yapı ve tür,
- ✓ Pedagoji,
- ✓ Kültür ve değer,
- ✓ Bakış açısı yanılgısı bağlamında eğitim nedir?

KÖKEN VE ANLAM BAĞLAMINDA EĞİTİM

Latince Kökenine Göre Eğitim

İngilizcede *education* kelimesinin karşılığı olan "eğitim" Latince bir kökten türemiştir. *"Educare"* ve *"educere"* bu sözcüğün kökünü oluştur-

makta ve bu sözcüklerin anlamlarına bakıldığında aralarındaki anlam farkının büyük olduğu görülmektedir. Bir iş ya da meslekle bağlantılı olan "*educare*" sözcüğü, öğreneni özel bir beceriyle donatmak için talim ettirmek anlamına gelmektedir. Sözü edilen bu beceri bir su tesisatçısının, bir mühendisin, bir ustanın el mahareti gibi genellikle fiziksel veya devinişsel (psikomotor) becerileri ifade etmektedir. Öğrencileri sisteme alıştırmayı tasarlayan bir yaklaşım olan *educare* sertifika, diploma ya da konuya çalıştığını gösteren bir belge vermek suretiyle bir vasfın, niteliğin ya da özelliğin öğrenene kazandırıldığının yazılı onayı, müfredatın da bir şartıdır. Eğitime "*educere*" yaklaşımı ise ilk başta bir yetkinleşme; öğrencilerin hem kendilerini hem de dünyayı keşfetmelerine izin verme; herhangi bir *yararcı* nedenle değil, kişi veya birey olarak becerileri ve fikirleri içkin olarak değerli olduklarından becerileri geliştirmek ve fikirleri izlemek anlamlarını katmaktadır. *Educere* yaklaşımı temel alındığında eğitimin temel amacı özel alanlarda uzman yetiştirmek değil, kişisel özerkliği sağlamaktır. Her iki yaklaşım bir bütün olarak değerlendirildiğinde ideal bir eğitimin hem *educare* hem de *educere* yaklaşımını birlikte dikkate alması gerektiği açıktır (Billington, 1997; Akt: Yayla, 2005).

Türkçe Kökene Göre Eğitim

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Dil Devrimi yıllarında Arapça ve Farsça kelimelere karşılık bulmak için halk ağzından söz derleme, eski metinlerden ve sözlüklerden söz tarama, dil anketi yoluyla karşılık bulma gibi bazı çalışmalar yapılmış olup karşılık aranan Arapça ve Farsça kelimeler genellikle *Kâmûs-ı Türkî*'den alınmıştır. Dil anketindeki "terbiye" ve "maarif" kelimeleri için "iğitmek", "eğitmek" kelimeleri karşılık olarak önerilmiş ve karşılık önerenler, bu kelimeleri *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile *Kutadgu Bilig*'ten almışlardır. Eski Türkçe yayınlarda bu kelime *igit-, igid-, iğit-, iğid-, ägid-, igiḍ-, igiḍ-, egit-, ikiđ-* şeklinde de transkripte edilmiştir. Terbiye kelimesinin Kâmus-ı Türkî'deki birinci anlamı, *besleyip yetiştirme, büyütme* ile Eski Türkçe igit- kelimesinin anlamları, *beslemek, doyurmak, hayvan beslemek* birbirine çok yakındır. Terbiye kelimesine karşılık olarak igit-'in alınmasında bu yakınlık etkili olmuştur ve bu kelime, terbiye kelimesinin Kâmus-ı Türkî'deki ikinci anlamı olan, "*ilim öğretme*"yi de karşılamak için kullanılmıştır. Eğit-, eğitim kelime-

leri Türkiye Türkçesine Dil Devrimi ile giren birer yeni kelimedir. Eğit- fiili, 1930'lu yıllarda herhangi bir kişi veya kurum tarafından eğ- eğmek fiilinden türetilmiş bir kelime değildir. Bu kelime, Eski Türkçedeki igit- kelimesidir ve "canlandırılmış" bir kelimedir. Eğit-'ten türetildiği açık olan eğitim kelimesi ise 1935'teki cep kılavuzlarında yayımlanmıştır. Eğit-, eğitim kelimelerinin dayandığı igit- ile bugünkü eğ- eğmek fiili arasında bir ilişki yoktur. Bu kelimeler, Ana Altaycadaki iki farklı kelimeden gelmektedir. Ancak igit- fiilinin morfolojik yapısı henüz kesinlik kazanmamıştır. Bu nedenle Türkiye Türkçesindeki eğit- fiilinin morfolojik yapısını kesin olarak ortaya koymak güçtür. Bilinenlerle sınırlı kalınarak bir morfolojik tahlil yapmak gerekirse eğit- bir fiil kökü, eğitim de bu kökten türetilmiş bir isimdir (Balyemez, 2019).

Sözlük Anlamına Göre Eğitim

Dictionary of Education'da eğitim; bireyin içerisinde yaşadığı toplumda uygulama değeri olan yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandığı süreçlerin toplamı olarak tanımlamakta; eğitimin bireyin gelişiminde ve toplumsallaşmasında seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içerisine alan toplumsal bir süreci vurgulanmaktadır (Demirel & Ün, 1987). Eğitim kavramı Türkçede 1940'lardan beri *tedrisat, maarif, talim* ve *terbiye* gibi sözcüklerin karşılığı olarak kullanılmaktadır (Başaran, 1984). Başka bir deyişe eğitim kavramı bu dört sözcüğü içermektedir. Bu kavramları şöyle analiz etmek mümkündür. "Terbiye"den besleme, bakma, büyütme, edep ve ilim öğretme, alıştırma, talim, yetiştirme, edep öğrenmesine vesile olacak şekilde gerektiğinde hafif surette ceza verme gibi anlamlar; "maarif ve tedrisat"tan bilgilendirme ve öğretim; "talim"den ise öğrenilenlerin yaşama geçirilmesi veya transferi kastedilmektedir (Doğan, 1996; Akt: Yayla, 2005). Türk Dil Kurumu (TDK, 2020a) eğitimi: "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" şeklinde tanımlamaktadır. Eğitim terimleri sözlüğüne göre ise eğitim: Yeni kuşakların toplumsal yaşamda yerini almak için hazırlanırken gerekli olan bilgi, becer ve anlayışları elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme süreci; önceden saptanan

amaçlara göre bireyin kendi yaşantıları aracılığıyla davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler sistemi; belli bir konuda bir bilgi ya da bilim dalında gerçekleştirilen yetiştirme ve geliştirme; yeni kuşaklara, geçmişin bilgi ve deneyimini düzenli biçimde aktarma ya da kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012).

TANIM BAĞLAMINDA EĞİTİM

"Eğitim", sosyal, fen ve sağlık alanları başta olmak üzere bu alanların içerisinde yer alan alt bilim dallarında farklı anlamlara gelebilecek şekillerde kullanılmakta, kullanıldığı alanlara göre farklı anlamlar içerebilmekte ve bu nedenle yakın anlamda olsa dahi alanyazında eğitim kavramının çeşitli tanımlarına rastlanabilmektedir. Bu durum, konuyla ilgilenen eğitim bilimcilerin ya da bilim insanlarının eğitimi tanımlamada farklı felsefe ve eğitim felsefesi akımlarını ya da farklı öğrenme ve öğretme stilini, yaklaşımını, kuramını, modelini, ilkesini, stratejisini, yöntem ve tekniğini veya eğitime bakışı etkileyen diğer değişkenleri dikkate almalarından kaynaklanmaktadır.

Türk eğitim sistemine, özellikle de "eğitimde program geliştirme" alanına önemli katkıları olan Selahattin Ertürk (1923-1988) tarafından yapılan tanım, ülkemizde en fazla kabul gören ve kullanılan eğitim tanımıdır. Bu tanımın daha fazla kabul görmesinin ve yaygın olarak kullanılmasının sebepleri arasında ilgili tanımın genel bakışla realizm ve idealizm felsefesi akımları ile esascilik ve daimicilik eğitim felsefesi akımlarına ve davranışçı öğrenme kuramına ve öğretmen merkezli eğitime daha uygun olması sayılabilir. Başta yapılandırmacı öğrenme kuramı, ilerlemecilik eğitim felsefesi ve öğrenci merkezli eğitim olmak üzere birçok yeni paradigma günümüz eğitim sistemlerini son dönemlerde etkilemeye başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak yukarıda sözü edilen ve öğretmen merkezli eğitime daha uygun olan ilgili akım ve kuramlar, kullanım alanı ve kabul görme oranı bakımından dünyada ve ülkemizin tarihsel geçmişinde ise iki binli yıllara kadar en fazla kullanılan akım ve kuramlar olduğu bilinmektedir. Bu durum ilgili paradigmanın daha yaygın olduğu bir dönemde Ertürk tarafından yapılan tanımın daha fazla kabul görmesinin önemli nedenlerini oluşturmaktadır.

Ertürk (1972) eğitimi "*Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı olarak ve istendik yönde kalıcı izli değişiklik oluşturma süreci*" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım içerisinde yer alan birey, davranış, kendi yaşantısı, kasıt, istendik yön, kalıcı izli, değişiklik ve süreç sözcüklerinin analiz edilmesi eğitimin daha anlaşılır olmasına katkı sağlayacaktır. Bu kavramların analiz edilmesinde hem tanımın yapılmasına etki eden bir bakıma geleneksel hem de günümüz eğitim sistemlerinin etkileyen ve bir bakıma çağdaş kuramlar birlikte ele alınmıştır.

Birey

Birey sözcüğüyle sosyal, biyolojik ve kültürel boyutları olan insan kastedilmektedir (Ertürk, 1972). Yirmi üç çift kromozomdan oluşan inansın biyolojik boyutu, insanın insan olması için zorunlu ve temel bir değişkenledir. Diğer canlılardan düşünebilme özelliği ile ayrılan insanın insan olabilmesi için gerekli olan kültür boyutu, diğer insanlarla hatta doğayla etkileşimiyle gelişmektedir. Toplumsallaşma süreciyle başlayan sosyal boyut ise insanın kültürel çevresiyle ve diğer insanlarla etkileşimde olmasını gerekli kılmaktadır. Sosyal boyutun gelişmesi, insanın kültürel boyutunun gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Demirel, 2007). Günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişmelere rağmen eğitimin tanımına uygun bir şekilde eğitilecek olan canlının insan olduğu kabul edilmektedir. Papağan, at, sirk hayvanları, arama köpekleri vb. bazı hayvanların eğitimli olduğu söylense de esasında bu hayvanların daha çok koşullanma-şartlanma yoluyla davranış değişikliği sergilediği; bu şekilde değişen davranışın ise mutlak anlamda bir eğitim olmadığı; eğitimin aşağıda açıklanacağı üzere bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışların tümümü içerdiği söylenebilir. Bu çalışmada kapsamında ele alınan ve detaylı bir şekilde açıklanan eğitim insan türüyle ilişkisi bağlamında ele alınmıştır.

Davranış

Genel anlamıyla davranış, organizmanın uyarıcıya karşı gösterdiği tepki veya harekeleridir. (Demirel, 2007). Organizmanın tepkiye karşı gösterdiği etki veya hareket de davranış olarak adlandırılmaktadır. Eği-

tim açısından davranışın istenilir, gözlemlenebilir ve ölçülebilir olması gerekmektedir. Başta Bloom, Krathwohl, Masia, Simpson ve Anderson olmak üzere bazı eğitim bilimciler tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ve amaçlar taksonomisi ile öğrenme alanları dikkate alındığında eğitim açısından davranış genel olarak bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olmak üzere üç alan şeklinde ele almaktadır. Ancak bir davranışı tümüyle bir kategorisi içerisine almak veya o davranışı sadece bir tür örneğin bilişsel davranış olarak ifade etmek yani davranışı bir bakıma sınırlandırmak pek mümkün değildir (Çoban, 2011). Çünkü bir davranış baskın olduğu davranış türü dışında diğer davranış türleriyle de ilişkili olduğu yönü bulunmaktadır. Bu nedenle bir davranışın hangi yönü ağır basıyorsa davranışın ağır basan yönü dikkate alınarak bilişsel, duyuşsal veya devinişsel davranış olarak adlandırılmaktadır.

Bilişsel Davranışlar

Çoğunlukla zihinsel (bilişsel) yetilerin kodlandığı öğrenme alanı, zihinsel yönü ağır basan hedef veya davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Bloom, 1976; Demirel, 2007; Sönmez, 2008; Taşpınar, 2012). Noktalama işaretlerinin görevini yazmak ve yerinde kullanmak, birinci dünya savaşının sebep ve sonuçlarını analiz etmek, üçgeni diğer geometrik şekillerden ayırt etmek, İngilizce bir metni Türkçeye çevirmek, yer şekilleri bağlamında yeraltı kaynaklarının hangi bölge veya ülkelerde daha fazla olduğunu değerlendirmek, bir roman yazmak vb. davranışlar bilişsel alanda yer alır ve bilişsel davranış olarak kabul edilir. Bilişsel davranışların doğrudan kazandırıldığı eğitim türü formal eğitimdir. Eğitim sistemlerinin, yasal-resmi programların öncelikli amaçları arasında bireylerin bilişsel davranışlarını istendik yönde değiştirmek yer almaktadır. Formal eğitimin örgün eğitim türü dikkate alındığında öğretim kademesi yükseldikçe bilişsel davranışların kazandırılması da benzer oranda yükselmekte ve öğretim programlarının temel ögesi olmaya başlamaktadır. Nitekim okulöncesi ve ilkokulun temel amacı iyi insan iyi vatandaş yetiştirmek, bir bakıma teori boyutunda kalsa dahi duyuşsal alan davranışlarını daha fazla kazandırmak iken ortaöğretim özellikle yükseköğretim kademelerinin temel amacı ilgili meslek alanında bilişsel davranışları ile mesleğin psikomotor davranışlarını kazandırmaktır. Bi-

lişsel davranışların kazandırılmasında zaman, mekân ve paydaşlar bellidir. Bu davranışları ölçmek ve değerlendirmek diğer davranışlara özellikle duyuşsal davranışlara göre daha kolay ve nesneldir. Bilişsel davranışlar akademik yükselme, meslek seçimi ve ataması, uzmanlık alanı, ülke genelinde yapılan sınavlar vb. bakımından temel alınan davranış türüdür. Genellikle akademik başarı, patent, teknoloji ve bilgi okuryazarlığı ile daha yakından ilgili olan bu davranışlar kimi zaman PİSA, TIMSSS, vb. evrensel ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak da ölçülüp değerlendirilmektedir. Öte yandan bilişsel alan içerisinde bir bütünlüğün olması gerekmektedir. Sayısalcı, sözelci, eşit ağırlıkçı gibi ayrım çok doğru değildir. Edebiyatla ilgilenmeyen bir sayısalcı, temel matematikten anlamayan bir sözelci, sanattan anlamayan bir eşit ağırlıkçı olmamalıdır. Bu bakımdan bilişsel alan ve davranışları bakımından bireyler asgari düzeyde yeterliğe sahip eğitim almalıdır.

Duyuşsal Davranışlar

İlgi, tutum, sevgi, nefret, güdüleme, kişilik, karakter, alışkanlık vb. değer yargılarıyla ilgili olan öğrenme alanı, hedef ve davranışlardır (Anderson & Krathwohl, 2001; Sözer, 2003; Taşpınar, 2012). Duyuşsal davranışların Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Toplumun değerlerini kabul etme; bu değerleri koruma, kollama, geliştirme ve yeni nesillere aktarma; insani değerlere saygı gösterme; güvenilir, saygılı, hoşgörülü, erdemli, yardımsever, hayvan sever, insan sever, doğasever insan olma vb. duyuşsal davranış olarak kabul edilir (Yeşilyurt, 2016). Bilişsel davranışlarda olduğu gibi duyuşsal davranışların doğrudan istendik yönde kazandırıldığı eğitim türü formal eğitimdir. İnformal eğitim türü ise duyuşsal davranışlara hem olumlu hem de olumsuz (istenmeyen) yönde etki etmektedir. Yalan söylemek, hırsızlık yapmak, cinayet işlemek, gasp etmek, adaletsiz davranmak vb. istenmeyen davranışlar bireylere formal eğitim türünde değil informal eğitim türü içerisinde kazandırılmaktadır.

Formal eğitimin örgün eğitim türü dikkate alındığında öğretim kademesi aşağıya doğru indikçe duyuşsal davranışların kazandırılmasına ve öğretim programlarında bu alana da daha fazla önem verilmektedir. Gelişim dönemi ve bu dönemlerin genel özellikleri dikkate alındığın-

da kişilik gelişiminin önemli bir unsuru olan duyuşsal davranışların kazandırılması okulöncesi ve ilkokulun temel amaçları arasında yer almaktadır (Altay vd., 2011; Mevzuat, 2020). Eşit kollu terazi metaforunu kullandığımızda bir kefede duyuşsal diğer kefede bilişsel davranışlar ve ikisinin toplamı ise yüz birim olsun. Okulöncesi öğretim kademesinden yükseköğretim kademesine doğru çıkıldıkça duyuşsal davranışların oranı azalır, bilişsel davranışların oranı artar. Ancak hiçbir öğretim kademesinde hiçbir davranış türü sıfır veya yüz değeri almaz, kademelere göre oran değişebilir. "Ağaç yaş iken eğilir" atasözüne uygun olarak da bugün birçok akademik çalışma etik, ahlak, karakter vb. birçok kavramı içerisinde barındıran bu davranış türlerinin insan gelişimi dönemleri içerisinde başta erken çocukluk dönemi olmak üzere ortaöğretim kademesine kadar olan dönemin önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Özdemir vd., 2012). En genel ifadeyle duyuşsal davranışlar "iyi insan, iyi vatandaş" kavramının karşılığına denk gelmektedir. Bir kişi; bilişsel davranışları karşılığında doktor, mühendis, akademisyen, öğretmen kısaca saygı gören bir meslek sahibi olabilir. Ancak bu insanı saygısı, nezaketi, güvenirliği, hoşgörüsü kısaca duyuşsal davranışları iyi bir insan yapar. Bugün Anadolu'da söylenen "okumuş ama adam olamamış" şeklindeki serzeniş bu davranışların eksikliğini vurgulamaktadır.

Duyuşsal davranışların kazandırılmasında zaman, mekân ve paydaşlar her zaman belli değildir. Bu durum bu davranışların istenilen yönde olması durumunda sahiplenenin fazla olmasına ancak istendik dışı olmasında ise sorumluluğu üstlenme ve hesap verebilirlik açısından zor duruma yol açmaktadır. Duyuşsal davranışların kazandırılması uzun zaman almaktadır. Örneğin bir insanın güvenilir davranış kazanması ve sergilemesi yıllar alabilir. Öte yandan bu davranışların kazandırılması sürecini birbirinden farklı birçok değişken (kitap, tv programları, kanaat önderi, sanatçı, siyasetçi, sporcu, TV yıldızı, şarkı, türkü, hikâye, cemiyet, sendika, örgüt, oyun ve arkadaş grubu vb.) ile değer yargıları, görüşleri, bakış açıları bakımından farklı olan çok sayıda insan etkilemektedir. Ayrıca duyuşsal davranışların gözlemlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi bilişsel ve devinişsel davranışlara göre daha zordur, hata payı ve öznelliği daha yüksektir (Akpınar, 2013). Bir kişinin "çarpanlara ayırma" konusunda bilişsel davranışını veya 100 metreyi

10 saniyede koşup koşmaması konusundaki devinişsel davranışlarını ölçmek, aynı kişinin ne kadar güvenilir olduğu konusundaki duyuşsal davranışlarını ölçmek ve değerlendirmekten daha nesnel ve kolaydır.

Duyuşsal davranışların bilişsel davranışlara göre ikinci planda kaldığını, göz ardı edildiğini, öğretmenlerin ise bilişsel davranışları kazandırmayı önceliklerini söylemek yanlış değildir. Akademik yükselmeye ve meslek seçimine etki etmemesi; ülke geneli yapılan sınavlarda yer almaması; bu konudaki sorumluluğun resmi olarak açık olmaması; bu sorumluluğu ailenin okula, okulun aileye, öğretmenlerin birbirine atmaları gibi birçok faktör duyuşsal alanın teoride olduğu kadar uygulamada yer bulamamasına neden olmaktadır. Öte yandan duyuşsal davranışlar konusunda uzmanlaşmanın zor olması, bu davranışların kazandırılmasının uzun sürmesi, geleneksel öğretim yöntem ve teknikleriyle kazandırılmasının zor olması, bu davranışlar konusunda toplumun her kesimince bir uzlaşmanın olmaması da duyuşsal davranışları kazandırılmasının önündeki önemli sorunlardır (Akpınar, 2013). Hal böyle olunca ve duyuşsal davranışlara teoride olduğu kadar uygulamada yer verilmemesinin sonucunda bireylerin ve toplumların askeriye, polisiye, sağlık ve hukuk alanı başta olmak üzere onlarca farklı alanda yüzlerce sorunla kaşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Öte yandan bilişsel davranışların geneli ve devinişsel davranışların ise neredeyse tamamı evrensel nitelikte iken duyuşsal davranışların geneli milli veya daha özerk yapıdadır. Örneğin bilişsel alanda yer alan yerçekimi kuvveti ile devinişsel alanda yer alan güzel resim yapma evrensel boyutta ele alınabilirken duyuşsal alanda olup da evrensel alanda da kabul görse dahi saygı, sevgi, empati, güven, merhamet vb. kavramlar toplumlara göre farklı değer ve önemde ele alınabilir. Ancak bilişsel alan içerisinde yer alan "bilgi" ve "bilgiye sahip olma" bilişsel davranışları olmadan duyuşsal alanda yer alan davranışların kazanılması pek mümkün değildir. Örneğin bir insanın "güvenilir" davranış sergilemesi veya kazanması için güvenirliğin ne olduğunu, nelerin güvenirliğine etki ettiğini ve bu davranışın nasıl kazanıldığını bilmesi gerekir.

Devinişsel Davranışlar

Zihin ve kas eşgüdümünü gerektiren, fiziksel eylem ve becerilerin ağırlıkta olduğu öğrenme alanını hedef ve davranışları ifade etmektedir (Sönmez, 2007; Sözer, 2003; Taşpınar, 2012). Bu davranış sanattan spora, estetikten mühendisliğe, resimden aşçılığa kadar hayatın her alanında kendini göstermektedir. Notalara uygun bağlama çalmak, tarife uygun yemek yapmak, kurallara uygun araç kullanmak, renk-şekil-biçim uyumana uygun resim yapmak, mimari özelliklere uygun ev-bina yapmak vb. davranışlar örnek verilebilir. Devinişsel davranışların doğrudan kazandırıldığı eğitim türü de diğer davranışlarda olduğu gibi formal eğitimdir. Türk milli eğitim sisteminin temel amaçlarında da önemli bir yeri olan devinişsel davranışlar gelişim dönemi ve bu dönemlerin özellikleri dikkate alındığında fiziksel-bedensel gelişim ile devinişsel davranışlar arasında anlamlı ilişkinin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle duyuşsal davranışlarda olduğu gibi devnişsel davranışların da bireylere kazandırılmasında okulöncesi ve ilkokul dönemi öne çıkmaktadır (MEB, 2013). Davranışı kazanma ve bu yeterliğe sahip olma açısından bu kademeler önemli olsa da kazanılan davranışın sürdürülmesinde, hatta profesyonel olarak yapılmasında üst öğretim kademeleri de önemlidir.

Devinişsel davranışların kazandırılmasında bilişsel davranışlarda olduğu gibi zaman, mekân ve paydaşlar daha belirgindir, bu davranışları ölçmek ve değerlendirmek bilişsel davranışlara göre zor ama duyuşsal davranışlara göre daha kolay ve nesneldir. Duyuşsal davranışlarda olduğu gibi çeşitli nedenlerden dolayı devinişsel davranışlara da hak ettiği önemin verildiğini söylemek güçtür. Duyuşsal davranışlarda olduğu gibi akademik yükselmede yok denecek kadar az etkili olması, toplumun geneli tarafından kimi durumlarda gereksiz görülmesi, birkaç meslek seçimi ve ataması dışında ikinci planda kalması, uzmanlık alanı, ülke genelinde yapılan sınavların vb. bilişsel davranışları temel alması devinişsel davranışların ikinci planda kalmasına neden olmaktadır. Yine duyuşsal davranışlarda olduğu gibi bilişsel alan içerisinde yer alan "bilgi" ve "bilgiye sahip olma" davranışı olmadan devinişsel davranışların kazandırılması oldukça zordur. Örneğin bir kişinin kurallara uygun araç kullanması için trafik ışıklarını, hızı, aracın fren, gaz, direksiyon vb. ögelerini bilmesi gerekmektedir.

Eğitim genel bir bakışla ele alındığı zaman, bireylerin bu üç davranış türüne sahip olması istenmektedir. Hem milli eğitimin genel amaçları (Mevzuat, 2020), hem de genel öğretim ilkelerinden bir olan bütünlük ilkesi buna vurgu yapaktadır. Bütünlük ilkesi bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışlar açısından eğitimin bir bütün olduğunu; öğrencinin eğitiminde zihinsel, bedensel, toplumsal, duygusal ve ahlâkî eğitimin hepsi birbirleriyle ilişkili ve bir bütün olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Yeşilyurt, 2020). Örneğin, bir makine mühendisi, bir öğretmen veya bir doktorun özellikle kendi alanlarıyla ilgili bilişsel ve devinişsel davranışlara aynı zamanda mesleği, kendisi, ailesi, sosyal çevresi, toplumu ve insanlık için de duyuşsal davranışlara sahip olması gerekmektedir. Bu durum sağlandığı zaman nitelikli veya işlevsel bir eğitimden bahsedilebilir.

Kendi Yaşantısı

Yaşantı "yaşanılanlardan, görülenlerden, duyulanlardan, edinilenlerden sonra kişide kalan şey" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020b). Benzer anlamda olan başka bir tanıma göre yaşantı, bireyin diğer bireylerle ve çevresiyle etkileşiminin bireyde bıraktığı izlenimdir. Bir yaşantının eğitimsel yaşantı olması için onun öğrencilere uygun düşecek biçimde maksatlı tasarlanmış, planlanmış, gerçekleştirilmiş ve bireyin davranışlarında istendik değişmeyi meydana getirmiş olması gerekmektedir (Ertürk, 1972). Yaşantı, eğitim açısından kazanılmış ve yaşanılmış yaşantı olarak iki kategoride ele alınmaktadır. Kazanılmış yaşantı, bireylerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda yer alan etkinliklerin tümünü içermektedir. Kazanılmış yaşantı ise söz konusu etkileşim içinde yer alan etkinliklerden sadece bireyde kalıcı iz bırakan ve bireyin davranışında değişim oluşturan etkinliklerdir (Demirel & Ün, 1987). Kendi yaşantısı yoluyla vurgusu, eğitimin yaşantıya dayalı olduğunu açıklamaktadır (Aykaç, 2006).

Bir bireyin davranışlarının istenilen yönde değişmesi için öncelikle ilgili davranışların bu bireyin yaşantı süzgecinden veya süreçlerinden geçmesi gerekmektedir. Eğitimde yaşantı denildiğinde akla ilk gelmesi gereken husus, öğrencinin öğrenme-öğretme ortam ve süreçlerine hem bilişsel süreçlerle hem de gerekli durum ve zamanlarda duyuşsal ve

devnişsel davranışlarla da katılması anlamına gelmektedir. Daha özge bir ifadeyle bireyin öğrenme-öğretme ortam ve sürecine bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak bu ortam ve süreçte aktif olmasıdır. Bireyin kendi yaşantısı; eğitimin en önemli alt bileşeni olan öğrenmenin tam, anlamlı ve ilişkisel olmasında oldukça önemlidir. Genel öğretim ilkelerinden olan yaparak ve yaşayarak öğrenme, aktiflik, çocuğa görelik, dikkat çekme ve tekrar ilkeleri temelde bireyin kendi yaşantısını ön plana çıkarmaktadır. Kendi yaşantısı kavramını deney yapmak, problem çözmek, kütüphaneye gitmek, sahaya çıkmak, işbirliği yapmak vb. öğretme ve öğrenme yöntemleriyle sınırlayarak sadece fiziksel eylem veya davranışlara odaklanmak sınırlı kalmaktadır. Elbette bu davranışlar da bir öğrencinin yaşantısını göstermektedir. Ancak burada daha ön planda ve önemli bir noktada olması gereken durum, bunların yanı sıra bu eylemlere öğrencinin bilişsel süreçlerinin de eşlik etmesi ve öğrencinin öğrenme-öğretme süreçlerine bilişsel olarak katılmasıdır. Eğer bir öğrenci işlenen konuyu dikkatle takip ediyorsa, kısa süreli belleğini işleterek bilgiyi zihnine alıyorsa, önceki öğrendikleriyle yeni öğrendiği bilgileri ilişkilendiriyorsa ve anlamlandırıyorsa, bilgileri uzun süreli belleğe kodluyorsa, düşünce ve yorumlarıyla derse katılıyorsa, bilgiyi anında zihinsel olarak ve dersten sonra da tekrar ediyorsa bu durumda öğrencinin kendi yaşantısından söz edilebilir. Kendi yaşantısı olan bir yerde eğitimin en önemli ve gerekli şartlarında biri yerine getirilmiş demektir. Aksi halde ders sürecinde konu dışında başka işler veya düşüncelerle meşgulse, bilişsel-zihinsel süreçler işletilmiyorsa kendi yaşantısı ya yok ya da yok denecek kadar azdır. Bu durumda istenilen davranışların istenilen düzeyde elde edilmesi mümkün değildir.

Kasıtlı ve İstendik

Kasıt nitelemesi, elverdiğince rastlantı unsurlarının dışarıda bırakıldığı bilinçli bir yönlendirme şeklini, istendik nitelemesi ise eğitimin önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda yürütülen planlı bir süreci vurgulamaktadır (Aykaç, 2006). Kasıt ve istendik sözcüğü eğitimin daha çok formal türüyle ilgili ve her öğretim kademesinde yer alan derslerin öğretim programlarında yer alan amaçlarla (kazanımlarla) ilişkili olan bir sözcüktür. Nitekim öğrenciler formal eğitim türünde belli bir kasıtla

öğrenme-öğretme sürecinden geçmektedir. Buradaki kasıt davranışın istendik yönde değişimidir. Kasıt en somut ve ulaşılabilir anlamda ilgili dersin amaçlarında-kazanımlarında ve istenilen yönle eş değer nitelik taşımaktadır. Nitekim öğretim programlarının veya derslerin kazanımları bir kasıt ve istendik nitelik taşımakta ve eğitim bu kasıta veya istenilene göre yapılmaktadır. İlgili dersin öğretim programın ihtiyaç, hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme, dönüt ve düzletme ögeleri ile yine bu programın ilgili planlarında öğrencilerin davranışlarının nasıl değişeceği kastı mevcuttur. İstendik yön sözcüğü ise öğrencinin değişmesi istenilen davranışının kasıta uygun olmasını vurgulamaktadır. Toplumun kültürüne, yaşam biçimine, ihtiyaçlarına, inançlarına, değerlerine, töresine, gelenek ve göreneklerine, adetlerine; öğretim programının amaçlarına, yasal-hukuki dayanaklarına; milli ve evrensel değerlere; bilimin gerçeklerine; mesleğin özelliklerine; kişinin gelişimine; çağın gereklerine; gelişim, değişim ve kalkınmaya vb. uygun, uyumlu olan bir davranış istendik özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda bir öğrencinin davranışlarının uygun, uyumlu ve kabul edilebilir olmasını sağlayıcı olan ve yukarıda bazı örnekleri sayılan bu değişkenler, aynı zamanda bir davranışın değişmesini isteyen "kim ve ne" sorusunun cevabını oluşturan faktörleri de içermektedir. Eğitimin formal türü kasıtlı ve istendik davranışları kazandırırken informal türü kasıtlı ve istendik davranışların yanında kasıtlı olmayan ve istenmeyen davranışları da kazandırabilir. Örneğin hırsızlık, saygısızlık, bencillik vb.

Kalıcı İz

Kalıcı kelimesi, "sürekli, her zaman geçerliğini sürdürecek olan" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020c). Kalıcı iz, istendik yönde ve kasıtlı olarak değişen davranışın aradan zaman geçtikten sonra da bireyde var olması veya devam etmesi anlamına gelmektedir. Anlık veya geçici bir süre için değişen davranış eğitimin amacına, özüne ve niteliğine uygun değildir. Elbette aradan biraz zaman geçtikten sonra bilginin yani davranışın bir kısmı unutulabilir. Ancak burada önemli olan değişen davranışın anlamlı derecede bireyde kalmasıdır. Örneğin, bir dersi doksan (AA) derecesiyle-notuyla geçen bir öğrenci aradan birkaç yıl hatta onlarca yıl geçtikten sonra bu derste kazandığı davranışları sürdürü-

yorsa, bu öğrencinin ilgili dersten elde ettiği davranışların kalıcı olarak değiştiğini gösterir. Ancak aynı öğrenci finalden üç ay sonra bu dersle ilgili elde ettiği davranışların büyük bir bölümünü ya da tamamını unutmuşsa burada kalıcı izli bir değişiklik değil, geçici izli bir değişiklik var demektir. Eğer davranış kalıcı izli değişmemişse burada eğitimden bahsetmek mümkün değildir. Davranışın kalıcı izli olmasında yukarıda ifade edilen kendi yaşantısı ile tekrarın yeri oldukça önemlidir. Davranışın kalıcı değil de geçici değişmesinin en önemli sebepleri arasında öğrencinin *kendi yaşantısı*ndan geçmemesi oluşturmaktadır. Derslerin bilgi düzeyinde işlenmesi, önceki bilgilerdeki eksiklik, önceki bilgiler ile yeni bilgiler arasında ilişkinin kurulmaması, bilginin diğer dersler ve hayatla ilişkilendirilmemesi, köşeyi dönme amaçlı yüzeysel öğrenme vb. değişkenler bilginin kalıcı olmamasının veya ezberleyerek oluşan geçici değişikliğin büyük faktörleridir (Yeşilyurt, 2019).

Değişiklik

Değişiklik, "amaca uygun biçime getirmek için yapılan değiştirme, tadil; bir bütünün bir bölümünün değişmesiyle ortaya çıkan yeni durum" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020d). Tanımlardan da görüldüğü üzere değişiklik, var olan davranışı yeni bir davranış ile değiştirmek gibi dar anlamda kullanılan bir sözcük değildir. Kaldı ki eğitimde bu durum çok nadir yaşanmaktadır. Örneğin bir öğrenci Türkiye'nin başkentinin adının Ankara, noktanın konulma yerinin ise cümlenin sonu olduğunu ya biliyordur ya da bilmiyordur. Noktanın cümlede başka yerlere konulduğu gibi yanlış-istenilmeyen bir bilgiye yani davranışa sahipse bu yanlış davranış öğrenme-öğretme sürecinde doğru olan bilgi-davranış ile değiştirilir. Ancak eğitimde hangi ders veya konuyla ilgili olursa olsun bir öğrenci o konuyu (örneğin noktalama işaretlerini) ilgili öğretim kademesinin kazanımları ölçüsünde ya bilmiyordur ya eksik biliyordur ya da tam biliyordur. Somutlaştırmak gerekirse, bir pet şişenin içerisinde ya hiç su yoktur ya bir miktar su vardır ya da pet şişenin içi suyla doludur. Bu durumda eğitimde değişiklikten kast edilen, ilgili öğretim kademesinin kazanımları dikkate alınarak eksik bilinen veya bilinmeyen konunun (davranışın) istendik düzeyde bilinmesi yani yok veya eksik olan davranışın oluşmasıdır. Örneğin ilkokula başlayan

bir öğrencinin hiç bilmediği (yani olmayan, pet şişenin boş olması gibi) bazı noktalama işaretlerini öğrenmesi (bu davranışı kazanması) eğitimde davranış değişimi olarak kabul edilir. Belli bir yeterlikte (ölçüde, seviyede) bilinen ama istendik düzeyde olmayan bir davranışın istendik düzeyde kazanılmasını karşılayacak nitelikte olması da eğitimde davranış değişimi içerisinde yer almaktadır. Örneğin ilkokul dördüncü sınıfa başlayan bir öğrencinin eksik bildiği bazı noktalama işaretlerini öğrenmesi yani bu davranışı kazanması, pet şişede var olan bir miktar suya su eklenmesi gibi. Öte yandan ilgili öğretim kademesi için yeterli seviyede değişen davranışın bir üst sınıfta veya öğretim kademesinde kendi kazanımlarına uygun olarak genişlemesi de eğitimde değişiklik anlamına gelmektedir. Örneğin ortaokula başlayan bir öğrencinin noktalama işaretlerini bu öğretim kademesinin kazanımlarına uygun olarak sarmal bir şekilde genişleterek öğrenmesi, bir litre su alan pet şişenin suyunu iki litre su alan başka bir pet şişeye aktarıp eksik olan bir litre suyu daha ekleyip pet şişeyi iki litreye tamamlama gibi.

Eğitimde değişiklik, bir bakıma "damlaya damlaya göl olur" atasözüne uygun bir kavramdır. Suyun miktarı, sıcaklığı, derinliği vb. gölün büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Özetle eğitimde davranış değişikliği; olmayan bir davranışı kazandırmak, var olan davranışı kasıtlı olarak ve istendik yönde bir zincirin halkasına yeni halka ekleme ve aynı zamanda bu zinciri büyütme, genişletme veya geliştirme anlamında ele alınmalıdır.

Süreç

Süreç "aralarında birlik olan veya belli bir düzen veya zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisi, vetire" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020e). Süreç, eğitimde öğrenme-öğretme zamanı, en genel anlamda ise yaşamın tamamını ifade etmektedir. Eğitim temelde sürece yayılan ve davranışın oluşması, değişmesi için gerekli olan zamanla yakından ilişkilidir. Süreç, eğitimin formal ve informal türünün (boyutunun) ikisine de vurgu yapmaktadır. Süreç özelde okulöncesinden yükseköğretime kadar olan örgün öğretim kademelerinde genelde ise formal eğitim türünde daha planlı, amaçlı ve işlevsel olarak organize edilmektedir. Süreç, kimi durum ve zamanlarda doğrudan eği-

timle ilişkili hale getirilmekte, belli öğretim kademleri minimum zaman dilimiyle sınırlanmaktadır. Örneğin ülkemizde zorunlu eğitimin on iki yıllık kesintisiz olması süreci vurgulayan bir yaklaşımdır. Her ne kadar zorunlu eğitim açısından süreç herkes için aynı zaman dilimini ifade etse de özellikle yükseköğretim kademesinde ve yaygın eğitim türünde süreç konuya, mesleğe, işe vb. göre değişebilmektedir. Burada dikkate alınan nokta, ilgili davranışın asgari düzeyde ne kadar zaman diliminde kazanıldığının ölçütüdür. Nitekim eğitim fakültesi ortalama dört, hukuk beş, tıp ise altı yılı alan bir süreci kapsamaktadır. Benzer örnekler yaygın eğitim için de verilebilir. Ancak süreç denilince şu dikkatten kaçmamalıdır. Eğitim beşikten mezara kadardır, hatta günümüz bilimsel verilerine göre anne karnından mezara kadardır. Okul hayata hazırlayan bir yer olma rolünün yanı sıra "hayat eşittir okul" anlayışı gelişmeye ve eğitimde yerini almaya başlamıştır. Özetle eğitimde süreç, belli bir yaşa ve öğretim kademesine kadar formal ve informal eğitim türleriyle; belirli bir yaş veya öğretim kademesinden sonra ise yaygın eğitim ve informal eğitim ile devam eden ve günümüzde yaşamın tamamını oluşturan bir kavramın somutlaştırılmış halini oluşturmaktadır. Mesleklerde, bilimde, teknolojide, ihtiyaçlarda kısaca yaşamı ilgilendiren her konuda hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı günümüz dünyasında eğitimi belli bir zaman dilimine hapsetmek değil, onu hayatın tamamına yaymak, kısaca hayat boyu eğitim daha doğru bir yaklaşımdır.

FELSEFİ VE ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI BAĞLAMINDA EĞİTİM

Felsefi Yaklaşımlar ve Eğitim Felsefesi Akımlarına Göre Eğitim

Felsefi yaklaşımlara göre eğitimin tanımı farklılaşmaktadır. İdealizme göre eğitim, özgür ve bilinçli insanoğlunun Tanrı'ya olan yükselici uyum çabalarının bitimsiz sürecidir. Realizme göre eğitim; yeni kuşaktaki bireylere kültürel mirası aktararak, onları yetişkinler toplumuna uyuma hazırlama, insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme sürecidir. Pragmatizme göre eğitim; bireyi yaşantılarını yeniden inşa yoluyla yetiştirme, istendik davranış değiştirme sürecidir. Marxizme göre eğitim; insanı çok yönlü eğitme, doğayı denetleyerek onu değişti-

recek ve üretimde bulunacak biçimde yetiştirme sürecidir. Natüralizme göre eğitim, kişinin doğal olgunlaşmasını artırma ve onun bu özelliğini göstermesini sağlama işidir. Varoluşçu anlayışa göre eğitim, insanı sınır durumuna getirme sürecidir (Sönmez, 2007).

Felsefi yaklaşımlara bağlı olarak ortaya konulan eğitim felsefesi akımlarına göre ise eğitimin amaçları şöyle ele alınmaktadır. Daimicilik; ortak insan doğasını bir bütünlük içerisinde tutarak akıl ve mantık temelli düşüncenin, âlemin fiziksel ve tinsel (ruhsal) değişmezliklerini, daimiliklerini öğretmelidir. Esasicilik ise eğitimin amacını; insan kültürünün temel yapısını, özünü korumak ve bunu geleceğe aktarmak olarak açıklamaktadır. Demokratik eylem ve fikir özgürlüğünü temele alan ilerlemecilik eğitim felsefesi ise eğitimin sürekli var olan gelişme ve değişmelere göre bireyin çevresiyle münasebetini devam ettirdiği müddetçe, kendi deneyimlerinin gelişimi ve yenilenmesini mümkün kılacak şekilde, bilimsel bir mahiyette yapılandırılmasını savunur. Toplumu yeniden kurmak için eğitimi bir araç olarak ele alan yeniden kurmacılık ise eğitimin amacını sürekli var olan gelişme ve değişmelere insanın ayak uydurabilmesi için var olma mücadelesinde bir seçim yaparak eskiyen, yıkılan değerlerin yerine yenilerini inşa etmek olarak ele almaktadır (Bakır, 2019).

Öğrenme Yaklaşımlarına Göre Eğitim

Geleneksel, davranışçı, bilişsel ve yapılandırmacı yaklaşım eğitim alanında en fazla kullanılan temel öğrenme yaklaşımları arasında yer almaktadır. Bu yaklaşımlar eğitimi şöyle tanımlamaktadır (Güneş, 2014):

Geleneksel yaklaşıma göre eğitim: Eğitim alanında kullanılan en eski yaklaşım olan geleneksel öğrenme yaklaşımına göre eğitim, öğrencilere gerekli bilgileri açık ve net şekilde aktarma şeklinde tanımlanmaktadır. Geleneksel yaklaşımda eğitimin temel amacı "bilgi aktarma" olarak ifade edildiği için eğitim kavramı kurs yapma, ders verme anlamında kullanılmaktadır.

Davranışçı yaklaşıma göre eğitim: Bu yaklaşıma göre eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istendik ve kasıtlı değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Temel amacı "davranış

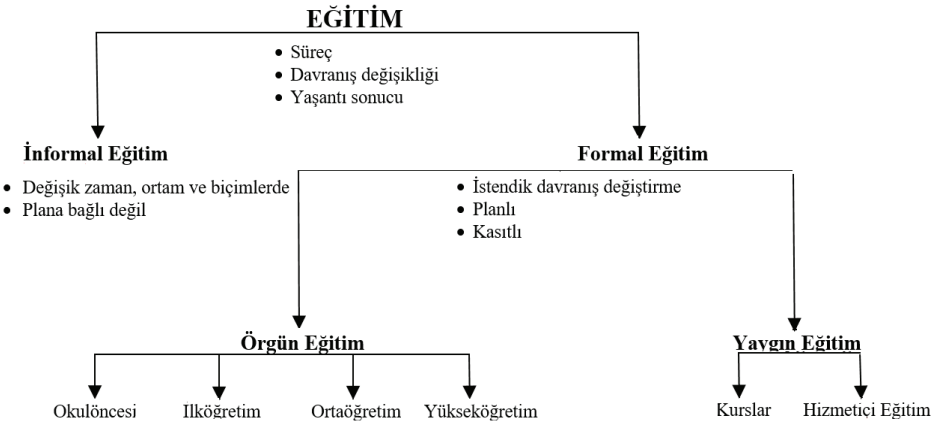
değiştirme" olan davranışçı yaklaşımın eğitim tanımı dikkate alındığında bireylerde davranış değişiklikleri oluşturma, bunları istendik yani amaçlanan ve kasıtlı olarak yapma, davranış değişikliklerini bireyin kendi yaşantısıyla gerçekleştirme işlemleri eğitimin kapsamında yer almaktadır.

Bilişsel yaklaşıma göre eğitim: Bu yaklaşıma göre eğitim, bireyin çeşitli yaşantılar yoluyla bilişsel şemalarını geliştirme sürecidir. Bilişsel yaklaşımda eğitim, bilginin zihinde işlenmesi anlamında ele alınmakta, öğrenci bilgiyi alan ve aldığı işleyen bilgisayara benzetilmektedir.

Yapılandırıcı yaklaşıma göre eğitim: Bu yaklaşımda eğitim bilen veya öğreten bir kişinin kendi zihninde oluşturduğu doğruları ve anlamları öğrencilere aktarması olarak görülmez. Tam tersine eğitimi, öğrencinin bizzat ve doğrudan kendisinin anlam oluşturması olarak ele almaktadır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre eğitim; öğrencinin ön bilgileriyle yeni bilgilerini birleştirdiği anlamlandırdığı ve zihinde yapılandırdığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre öğrenme, bilgilerin zihinde işlemesi ve yapılandırılması sonucu gerçekleşmektedir. Eğitim, keşfederek öğrenmeyi ve çeşitli becerileri geliştirmeyi öngörmelidir. Bu yaklaşımda eğitimin temel amacı "öğrenmeyi öğretme" olarak görülmektedir.

HİYERARŞİK YAPI VE TÜR BAĞLAMINDA EĞİTİM

Eğitimin hiyerarşik yapısı ve türleri, tanımlarına göre daha ortak kabul gören bir özelliğe sahiptir. Eğitim tür olarak formal ve informal şeklinde iki grupta, formal eğitim türü ise örgün ve yayın eğitim olarak iki türde ele alınmaktadır. Örgün eğitim ise hiyerarşik kategori olarak okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklinde bir yapıya sahiptir. Yaygın eğitim türünde kurslar ve hizmetiçi eğitim etkinlikleri yer almaktadır.

Şekil 1 Eğitim Kavramının Tür ve Hiyerarşik Yapısı

Formal Eğitim

Önceden hazırlanmış program çerçevesinde planlı olarak yapılan ve öğretim yoluyla gerçekleştirilen formal eğitim amaçlıdır. Formal eğitim sürecinde öğrenme ortamı, belli amaçlar çerçevesinde bireyin davranışlarında değişiklik meydana getirmek üzere bilinçli, kasıtlı ve planlı bir biçimde düzenlenir. Bu eğitim türünde bireyin değiştirilmek istenilen davranışları toplum tarafından onaylanan, kabul gören ve istenilen davranışlardır. En belirgin anlamda, okullarda formal eğitim uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra tarım, endüstri, hizmet vb. alanlarda bireyleri bir mesleğe hazırlamak; onların mesleğinde ilerlemelerini sağlamak ve meslekte yaşanılan yenilikleri öğretmek amacıyla yapılan öğretim etkinlikleri; halk eğitim merkezleri bünyesinde açılan çeşitli kurslar; orduda asker yetiştirme vb. birer formal eğitim örneğini oluşturmaktadır (Erden, 1998; Fidan & Erden, 1992). En genel ifadeyle formal eğitim, yapılan ölçme ve değerlendirme sonucuna göre resmi (yasal, kanuni) anlamda değer taşıyan ve tanınan bir diploma veya sertifika ile sonuçlandırılan eğitim türüdür. Kısaca bu eğitim türünde, ölçme ve değerlendirme yapılmakta, yasal anlamda değer taşıyan ve tanınan bir diploma veya sertifika verilmektedir. Formal eğitim, örgün ve yaygın eğitim olarak iki alt türe ayrılmaktadır.

Örgün Eğitim

Örgün eğitim okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde yapılan eğitimi kapsamaktadır. Örgün eğitim denilince akla bakanlık, okul, sınıf, öğretmen, öğrenci, öğretim programı, ölçme-değerlendirme, sınıf geçme, ulusal sınavlar vb. gelmektedir. Örgün eğitim, aynı seviyedeki ve belirli yaş grubundaki bireylere, amaca göre hazırlanmış öğretim ve ders programlarıyla genellikle okul içerisinde yapılan düzenli eğitimdir (Keskin, 2010). Bu eğitim; belirli yıllara, akademik dönemlere ayrılmakta ve bu dönemleri başarıyla bitiren öğrencilere bir diploma ya da akademik bir derece verilmektedir. Örgün eğitime devam eden öğrencilerin sınıf sistemi ile belirlenmiş belli bir sıra takip etmesi gerekir. Hemen hemen her ülkede benzer bir şekilde olduğu gibi, önkoşul konumunda bir örgün eğitim kurumundan başarıyla mezun olamayan bir öğrenci bir üst öğretim kurumuna veya kademesine devam edemez. Başka bir değişle örgün eğitim, süreklilik isteyen uzun bir eğitim sürecini gerektirir. Örgün eğitimin belli kademeleri, genelde tüm ülkelerin eğitim sistemlerinde zorunludur. Ülkeler, resmî ideolojilerini, törelerini, kültürlerini, değerlerini, deneyimlerini, bilgi ve kültürel birikimlerini vb. daha çok örgün eğitim türü veya kanalıyla yeni kuşaklara aktarır. Bu bağlamda örgün eğitim, bir ülkenin devamını sağlayan ve resmi anlamda devlet tarafından desteklenen ve yasal olarak da bir yaptırımı ve zorunluluğu olan eğitimdir.

Yaygın Eğitim

Millî Eğitim Temel Kanununa göre Türk Millî Eğitiminin üçüncü genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, "ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır" şeklinde tanımlanmaktadır (Mevzuat, 2020). Bu genel amaca ulaşmak sadece örgün eğitimle mümkün değildir. Bu nedenle yaygın eğitim, bir bakıma örgün eğitimi tamamlama görevini üstlenmektedir.

Halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar, hizmetiçi eğitim seminerleri, iş başında eğitim uygulamaları, özel kurslar ve özel dershanelerdeki eğitim, özel gençlik programları ve okul dışı etkinlikler vb. yaygın eğitime örnek gösterilebilir. Günümüzde bilgide, mesleklerde ve mesleklerin gerektiği yeterliklerde hızlı değim olduğu için, örgün eğitimle bu değişimi yakalamak veya takip etmek iyice zorlaşmıştır. Bu bakımdan yaygın eğitim giderek önem kazanan ve örgün eğitimin üzerine inşa edilen bir eğitim türüdür. Günümüzde ve özellikle ülkemizde örgün eğitim daha çok devlet destekli bir eğitim iken yaygın eğitimde özel sektör daha etkin konumdadır. Örgün eğitim herkese eşit fırsat sunup ve toplu bakış açısıyla eğitimi ele alırken yaygın eğitim bireysel özelliklere ve kişisel gelişim alanlarına göre bireylere farklı fırsat sunup bireyin gelişim ihtiyacına göre eğitimi ele almaktadır. Bu nedenle bir bireyin bireysel özelliklerinin ona katma değer sağlamasının önündeki en büyük fırsat yaygın eğitimdir.

Ancak burada dikkate edilmesi gereken nokta, örgün eğitimin belli bir kademesinden mezun olduktan sonra yaygın eğitime devam edilebilir olmasıdır. Bir bakıma örgün eğitim yaygın eğitimin ön şartı; yaygın eğitim de örgün eğitimin tamamlayıcısı veya kişisel, mesleki, eğitimsel gelişimin daha ileri seviyelerde devamı konumundadır.

Yaygın eğitim; millî eğitimin temel ilkelerine ve genel amaçlarına uygun olarak örgün eğitim sisteminde yer almayan veya herhangi bir örgün eğitim kademesinde bulunan ya da örgün eğitim kademeden çıkmış yani mezun olan yurttaşlara yönelik yapılan ve aşağıda yer alan amaçlara uygun eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir eğitim türüdür. Yaygın eğitimin temel amaçları şöyle sıralanabilir (Türkmen, 2002):

- ✓ Sağlıklı yaşam ve beslenme şeklini benimsetmek,
- ✓ Boş zamanı yararlı biçimde kullanma ve değerlendirme alışkanlıkları kazandırmak,
- ✓ Milli değerlerimizi tanıtıcı, koruyucu, geliştirici ve benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
- ✓ Çeşitli mesleklerde çalışanlara, mesleki ve kişisel gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak,

- ✓ Teknolojik, bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumu kolaylaştırıcı eğitim olanağı sağlamak,
- ✓ Toplu yaşama, yardımlaşma, dayanışma, örgütlenme anlayış, birlikte çalışma vb. yeterlikleri kazandırmak,
- ✓ Okuma-yazma becerisi kazandırmak, eksik eğitimleri tamamlamaları için bireylere sürekli eğitim imkânı sağlamak,
- ✓ Ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişime ve istihdam politikasına uygun meslek edinimini sağlayıcı olanaklar hazırlamak.

Yaygın eğitim ilişkili olduğu temel kavramlar arasında kalkınma ve hayat boyu öğrenme daha ön plana çıkmaktadır. Kalkınma, bir ülkenin ekonomisindeki büyümenin yanı sıra o ülkenin sosyal ve kültürel unsurlarının da gelişmesi anlamına gelmektedir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri, milli gelirlerini yanı sıra kültürel, sosyal, kültürel, politik ve eğitim durumları ile de ölçülmektedir. İktisadi gelişme, bir ülkende yaşayan vatandaşların kişi başına düşen mal ve hizmet birimleriyle ifade edilebildiği gibi aynı zamanda kişi başına düşen sağlık ve eğitim harcamaları da ilgili ülkenin gelişmişliğin önemli göstergeleri arasındadır (Hoşgörür & Gezgin, 2005). Ancak kalkınmada en önemli öge, ekonomik kalkınmadır. Çünkü ekonomik kalkınma genellikle diğer kalkınma türlerinin temelini oluşturmakta ve ülkelerin refah düzeyleri ile kalkınma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim, geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerin önemli problem alanlarından birisini oluşturmaktadır. Kalkınmış ülkeler göz önüne alındığında, bu ülkelerde eğitim hizmetleri için daha fazla kaynak ayrıldığı, eğitim süresinin diğer ülkelere göre daha uzun ve niteliğinin ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu duruma en fazla katkı sunan ögelerin arasında ilgili ülkelerin yaygın eğitim türü ve bu eğitim türü içerisinde yer alan, farklı tür ve düzeylerde eğitim taleplerine cevap veren çok sayıda yaygın eğitim kurumları da yer almaktadır. Yaygın eğitim kurumları yaşam boyu öğrenme felsefesine uygun olarak her yaş düzeyinde görsel sanatlardan sanat eğitimine, iletişimden spor eğitimine, bir meslek edinmeye ve edinilen meslekte kendini yenileme ve geliştirmeye kadar talep edilen her türlü eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü eğitimdir. Bu nedenle bir ülkede yaygın eğitime devam eden ve bu eğitimi tamamlayan birey sayısındaki artış, o ül-

kenin nitelikli insan gücünün önemli sermayesini, kalkınmanın da ham maddesini oluşturmaktadır (Yeşilyurt & Çelik, 2013).

İnformal Eğitim

Amaçlı ve planlı olmayıp yaşam içinde kendiliğinden oluşan, gelişigüzel, kasıtsız olarak düzenlenen eğitime informal eğitim denir. İnformal eğitim, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Bireyler, karşılaştığı durum ve içerisinde bulunduğu grubun veya toplumun üyeleriyle iletişim veya etkileşimde bulundukça amaçsızca, plansızca ve farkında olmadan yeni şeyler öğrenebilir. Çocuklar arkadaşlarıyla, gençler akranlarıyla oluşturdukları gruplar içerisinde birbirleriyle etkileşime girerek dayanışmayı, yardımlaşmayı, iş birliğini, kurallara uymayı öğrenir ve toplumsallaşabilir. Bu tür öğrenmeleri bünyesinde barındıran informal eğitim; ailede, sokakta, işyerinde, okulda özetle yaşam içerisinde kendiliğinden oluşabilir.

Kontrollü ve planlı olmayan informal eğitim süreci sonunda insanlar farkında olmadan olumlu veya istendik davranışları elde ettiği gibi sigara içmek, kopya çekmek, küfürlü konuşmak, hırsızlık yapmak, cinayet işlemek vb. zararlı, olumsuz, yanlış veya istenmeyen davranışlar da öğrenebilir. Eğer bir uzmanlık alanı gerektirmiyorsa örgün eğitim kademelerinin hiçbirinde ve bu ve benzeri davranışlar kazandırılmaz. Bu davranışlar informal eğitim türü ve ortamlarında kazanılmakta veya oluşturulmaktadır. Ancak formal ve informal eğitimi kesin sınırlara ayırmak da zordur. Aynı kurum içerisinde formal ve informal eğitim bir arada yapılabilir. Örneğin, örgün eğitim kurumları formal eğitim ağırlıklı olmasına rağmen örtük (saklı, gizli) programın etkin olduğu yer ve zaman dilimlerinde öğrencilerin öğretmenleriyle, birbirleriyle veya okulun diğer paydaşlarıyla kurdukları ilişkiler içerisinde informal eğitim de gözlenebilir. Özellikle okul içerisinde örtük programın etkin olduğu zaman dilimlerinde ve yerlerinde öğrenciler öğretmenin değerlerini, tutumlarını öğrenebilir ve davranışlarını taklit edebilir. Bir insan olarak öğretmen dahi olsa her değeri, tutumu, davranışı vb. istendik yönde olmayabilir. Okul bahçesinde öğrencilerin gözü önünde sigara içmek buna örnek verilebilir. Formal eğitim ile informal eğitimi, iki ayrı

kutup olarak da görmemek gerekir. Bireye sunulan eğitim rastgelelikten planlılığa doğru geliştikçe formalleşir (Erden, 1998; Çoban, 2011).

Formal eğitimin süresi ve yeri dikkate alındığında insanları en fazla etkileyen eğitim türünün informal eğitim olduğu söylenebilir. Özellikle belirli bir yaş ve örgün eğitim kademesinden (yükseköğretim) sonra bireyler zamanlarının çok büyük bir bölümünü informal eğitim süreci içerisinde geçirmektedir. Öte yandan belirli bir yaşa kadar genel bir ifadeyle anaokuluna başlayıncaya kadar da çocuklarında zamanları en fazla informal eğitim sürecinde geçmektedir. Nitekim aile ortamı genel olarak informal bir eğitim ortamını oluşturmaktadır. Kaldı ki formal eğitime devam eden bireyler de zamanlarının çok büyük bir kısmını planlı ve amaçlı olan ders dışı sürecinde geçirmektedir. Nitekim günde sekiz saat ders işlenen bir okulda öğrenciler teorik anlamda en fazla sekiz saat formal eğitim içerisinde yer alırken yirmi dört saatin geri kalan kısmını yine informal eğitim sürecinde geçirmektedir. Bu bağlamda bir insanın eğitiminde formal ve informal eğitim; et ile tırnak gibi iç içe geçmiş, anlamlı ve her ikisi de önemlidir. Bu noktada önemli olan informal eğitim zamanını ve ortamlarını formal eğitime uygun organize edebilme başarısını göstermektir ve bu toplumun tüm paydaşlarının bir görevidir. İnformal öğrenmenin özellikleri şöyle özetlenebilir (Harrison, 2005; Mohn, 2008; Akt: Taşpınar, 2012):

- ✓ Yaşam boyu, her yerde ve her ortamda gerçekleşebilir.
- ✓ Öğrenmenin niteliği bireyin öğrenme stili ile ilişkilidir.
- ✓ Elde edilen öğrenmelerin ölçülmesi ve gözlenmesi güçtür.
- ✓ Öğrendiklerimizin yaklaşık %80'i informal eğitim ürünüdür,
- ✓ Literatürde bilinen ama üzerinde yeterince çalışılmamış bir kavramdır.
- ✓ Bireylerin günlük yaşamından, eğitimsel etkilerden, deneyimlerden, çevredeki kaynaklardan, aile ve komşulardan, pazar yerlerinden, çalışma ve oyunlardan, kütüphane ve medyadan kazandıkları bilgileri, tutumları, değerleri ve becerileri kapsamaktadır.

Formal ve informal eğitim hakkındaki yukarıda verilen bilgiler dikkate alındığında, her iki eğitim türünün genel özellikleri özet ve karşılaştırmalı olarak Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Formal ve İnformal Eğitimin Karşılaştırılmalı Özellikleri

Formal Eğitim	İnformal Eğitim
Planlı ve amaçlıdır.	Planlı ve amaçlı değil, gelişigüzeldir.
Öğretim yoluyla şekillenir.	Bulunulan ortama göre şekillenir.
Süreç bilinçli ve kasıtlı işler.	Süreç gelişigüzel işler.
Resmi program daha etkilidir.	Örtük ve karşıt program daha etkilidir.
Öğrenme bilimsel ve kurguludur.	Öğrenme taklit, gözlem, modele dayalıdır.
Kontrollü ortamlarda gerçekleşir.	Ağırlıklı, kontrolsüz ortamda gerçekleşir.
Güvenilirlik ve geçerlik oranı yüksektir.	Güvenilirlik ve geçerlik oranı düşüktür.
İstendik ve olumlu davranış kazandırır.	İstenmeyen davranışlar da kazandırabilir.
Ölçülmesi ve değerlendirilmesi kolaydır.	Ölçülmesi ve değerlendirilmesi zordur.
Genellikle okul, kurs vb. yerlerde oluşur.	Yaşamın her alanında oluşur.
5N1K sorularının cevabı nettir ve bellidir.	5N1K sorularının cevabı belli değildir.
Resmî belgeyle sonuçlanır ve kayda alınır.	Resmî belge verilmez, kayda alınmaz.

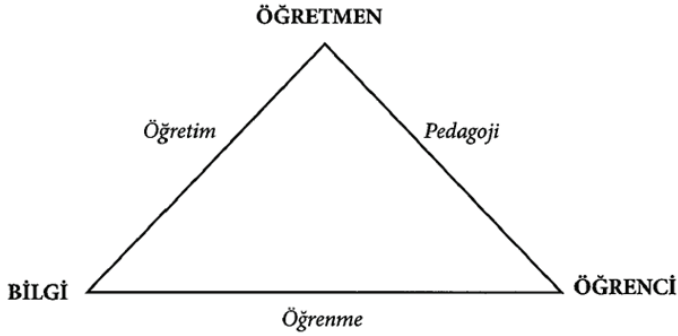
PEDAGOJİ BAĞLAMINDA EĞİTİM

Latince kökenli pedagoji kavramının yaygın bilinen anlamı küçük çocukları eğitme ve onlara rehberlik etmedir. Kelimen tarihsel süreçteki anlam değişimi günümüzde pedagoji kavramının anlamı "*öğretmen ve öğrenci arasındaki eğitsel ilişkiler*" şeklinde ele alınmaktadır. Çeşitli bilim insanlarına göre pedagoji şöyle ele alınmaktadır. Altet'e göre pedagoji, eğitim ve öğretim arasındaki ilişkiyi inceler ve bunları iyileştirmeye çalışır. Eğitimin amaçları ile süreçte verilen bilgileri ve alınan sonuçları değerlendirir. Hooussa'ya göre pedagoji, eğitsel teorilerle uygulamalar

arasındaki karşılıklı ilişkileri inceler. Mialaret'e göre ise pedagoji; eğitim etkinliklerinin işlev ve sonuçlarını inceler, eğitsel eylem ve işlemleri değerlendirir. Görüldüğü gibi *pedagoji eğitim alanının daha çok "süreç" boyutunu içermektedir*. Jean Houssaye, 1986 yılında eğitim sürecini "pedagojik üçgen" adını verdiği Şekil 2'te yer alan bir eşkenar üçgen ile açıklamaktadır. Üçgenin üst köşesine "öğretmen", kenar köşelerine "bilgi" ve "öğrenci", kenarlarına ise öğretim, pedagoji ve öğrenme kavramlarını koymaktadır (Güneş, 2014).

Öğretimin genellikle örgün eğitimin hedefleri (kazanımları) doğrultusunda, öğretmen eşliğinde, planlı, programlı, destekli ve kontrollü olarak okul, sınıf ve ders ortamlarında yapılan tüm etkinlikleri kapsadığı söylenebilir (Yeşilyurt, 2019). Öğrenme, büyüme ve vücutta değişik etkilerle oluşan geçici değişmelere atfedilmeyecek, yaşantı ürünü olarak meydana gelen davranış da ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişmelerdir (Senemoğlu, 2010).

Öğretim, bilgilerin aktarılmasına; öğrenme, davranışın bilinçlice, anlamlı ve kalıcı değişimine; pedagoji ise öğrencilerle ilişkilere ve etkileşime odaklanmaktadır. Bu bağlamda pedagoji, öğrencilerle ve öğrenciler arasındaki ilişkilere, çevreyle ve çalışma koşullarıyla da ilgilenmektedir. Pedagoji açısından ilk aşamada çeşitli konuların ve ders içeriklerinin öğrencilere uyumlu hale getirilmesi, öğrencilerin genel ve bireysel özelliklerinin ve düzeylerinin belirlenmesi ve bilinmesi sağlanmalıdır. İkinci aşamada alıştırmalarla etkinliklerin seçimi ve uygulanmasına karar verilmekte, son aşamada bütün uygulamalar birleştirilmektedir.

Şekil 2: Eğitim (Pedagojik) Üçgeni (Houssaye, 1986; Akt: Güneş, 2014)

Eğitim üçgenine göre öğretmen ve bilgi etkileşimi "öğretim", öğretmen ve öğrenci ilişkileri "pedagoji", öğrenci ve bilgi etkileşimi "öğrenme" sürecini oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi öğretim bilgileri öğrenciye iyi öğretmeye, pedagoji ise öğretmen ve öğrenci arasındaki eğitsel ilişkileri geliştirmeye odaklanmaktadır. *Böylece öğretim eğitimin içerik boyutunu, pedagoji de süreç boyunu içermektedir*. Karşılıklı olarak birbirini etkileyen bu alanlar öğrenme boyutunda birleşmektedir. Öğrenme boyutunda öğrenci bir taraftan öğretmenin aktardığı bilgileri almaya çalışmakta bir taraftan da öğretmenle etkileşim içinde olmaktadır. Pedagoji en genel ifadeyle öğretmen, öğrenci bilgi olmak üzere üç bileşenden oluşmakta; eğitimin bilgiyi işleme, onu uygun yöntem ve tekniklerle öğrencinin zihnine yerleştirme, eğitim ortamını öğrenciye göre düzenleme alanını oluşturmaktadır (Güneş, 2014).

Yukarı bilgilerden ve eğitim üçgeninden de anlaşılacağı üzere birbiri ile yakın ilişkisi bulunsa da eğittim ile pedagoji eş anlamlı veya birbirinin yerine kullanılacak kavramlar değildir. Eğitim okul içi ve dışı zaman, mekân ve paydaşları; öğretmeni, öğrenciyi ve eğitim diğer paydaşlarını; öğretim ve ders programlarını; öğretme ve öğrenmeyi; sistemi ve tabi pedagojiyi de içerisinde barındıran en geniş kavramı ifade etmektedir. Pedagoji daha çok öğrenme ve öğretme sürecinde öğrenci ile öğretmen arasındaki iletişim nasıl olması gerektiğine; hangi öğretim-öğrenme stilinin, modelinin, yaklaşımının, stratejisinin, yönteminin, tekniğinin nasıl kullanılması gerektiğine; öğrencilerin gelişim dönemleri ve özelliklerinin bilinmesine; sınıf yönetimine; öğrenci başarısının ölçülüp değerlendirilmesine; ders için uygun materyal, araç-gereç hatta bazı durumlarda içeriğin seçilmesi ve kullanılmasına vb. yoğunlaşmakta veya bu kavramlarla ilgilenmektedir. Özetle pedagoji kavramı; niçin, neden öğretelim-öğrenelim (amaç-kazanım), ne öğretelim-öğrenelim (içerik), nasıl, ne şekilde öğretelim-öğrenelim (öğrenme-öğretme süreci), ne kadar öğrettik-öğrendik (ölçme ve değerlendirme), nerede eksiğimiz, hatamız var (dönüt ve düzeltme) ögelerinin bilinmesi ve hayata yani uygulamaya konulmasıyla ilgilidir. Pedagoji kavramı, en yalın anlatımla öğretmenlik meslek (pedagoji) bilgisiyle örtüşmektedir.

KÜLTÜR VE DEĞER BAĞLAMINDA EĞİTİM

Kültür ve Eğitim

Kültür; içeriği, yapısı, türü, onu oluşturan unsurları olan tarih, dil, din, edebiyat, müzik, sanat, coğrafya gibi alanlar açısından ele alındığında yelpazesi oldukça geniş bir kavramdır. Popüler kültür ve kültür yabancılaşması; ortak kültür; medeniyet; yazılı kültür; sözlü kültür, gelenek ve görenekler, eğlence türleri; yiyecek ve içecekler; giyim-kuşam; hak/batıl inanışlar; maddi ve manevi kültür unsurları, mimari, halı, kilim vb. geniş bir kültür çemberi içinde düşünülebilir (Göçer, 2012). Dikkate alınan değişken açısından birbirine yakın anlamda olsa dahi kültürün tanımında farklılık görülmektedir. Konuyla ilgili ilk sistematik tanımı yapan Taylor'a göre "Kültür; toplumun üyesi olarak, insanın öğrendiği, edindiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür" (Güvenç, 1996). Gökalp'a (1975) göre ise kültür, "Bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" şeklinde ele alınırken daha kısa ve net bir tanımla kültür, bir milletin asırlar boyu yaşanmışlıklarının günümüze kadar gelen damıtılmış bir özeti şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda kültür; insanoğlu, toplum, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bu değişkenler arasındaki çoklu, karmaşık ilişkilerin bir işlevidir" (Güvenç, 1996). Kültür ile eğitim arasında süreklilik içerisinde karşılıklı bir ilişkinin veya etkileşimin olduğu bilinmektedir. Bir yandan eğitim kültürden ve kültürün diğer ögelerinden etkilenir ve onlar tarafından şekillenirken diğer yandan da eğitim kültürün gelişmesinde ve değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Kültürün ve toplumsal mirasın nesilden nesile aktarılmasında büyük bir etkiye sahip olan eğitim, sadece kültür nakletmez aynı zamanda değişim, yenilik, güncellik ve gelişim bakımından ona katkıda bulunulur. Örneğin evrensel boyutta maddi kültür ögesi olan "bilgisayar" bir yandan mühendislikten sağlığa, askeriyeden ekonomiye, yazılımdan teknolojiye kadar birçok alanda maddi kültürü geliştirici etkiye sahipken diğer yandan ahlaki ve etik değerleri etkileyici ve güncelleyici, başka bir taraftan ise eğitim sürecini kolaylaştırıcı ve geliştirici bir işleve sahiptir.

Kısaca, kültür ve eğitim birbirini çok yönlü etkileyen ve birbirinden çok yönlü etkilenen konumda yer alan iki kavramdır.

Kültürleme ve Eğitim

Toplumun bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilemesi ve değiştirmesine "kültürleme" denir. Kültürleme ailede, pazarda, iş yerinde, sokakta, her türlü seremoni ve merasimde bilinçli ya da bilinç dışı, kendiliğinden oluşan ve bireysel olan öğrenmeleri de kapsamaktadır. Bu nedenle insanların kültürlemede formal ve informal eğitimin her iki türü de etkilidir (Fidan, 2012). Geniş anlamı ile eğitim toplumdaki "kültürleme" sürecinin bir parçasıdır. Kültürleme, insanın kişilik yapısı içinde doğduğu ve yetiştiği kültür tarafından belirlenir. Her toplum varlığını devam ettirmesi adına kendi kültürünün özelliklerini yeni kuşaklara aktarır. Özellikle realizm, idealizm felsefesi yaklaşımları ile esasicilik ve daimicilik eğitim felsefesi akımlarının genel eğitim amaçları arasında "toplumların kültürünün yeni nesillere aktarılması" öncelikli öneme sahiptir.

Abraham Maslow (1943) yeme, uyuma, dinlenme, cinsellik, korunma, güvenlik gibi fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılama bakımından insanların benzer özellikler, davranışlar gösterdiğini ifade etmektedir. Bireylerin ve toplumların asıl ayrılık veya farklılıklar yerel (milli) kültürü ortaya çıkaran mimari, giyim, beslenme, tarih, değer, dil, inanç ve düşünce yapıları gibi ikincil davranışlar çerçevesinde gelişmektedir (Aktan & Tutar, 2007). Bu nedenlerdir ki eğitim hem milli kültürü hem de milli kültüre uygun olan evrensel kültürü bireylere yüksek derecede kazandırmalıdır. Bu durum kasıtlı, istendik ve amaçlı kavramlarıyla ilişkidir. Nitekim kasıtlı bir kültürleme süreci olarak da tanımlanan eğitimin planlı, amaçlı olarak yapılmasına "formal eğitim", yaşam içinde kendiliğinden oluşmasına ise "informal eğitim" denilmektedir. Kültürün nesilden nesile aktarılması açısından dil ön planda yer alsa da bunu genellikle eğitim aracılığıyla yerine getirir. Kültürü aktarma, güncelleme, değiştirme ve en önemlisi de geliştirme bakımından formal ve informal eğitim anahtar konumda yer almaktadır.

Değer ve Eğitim

Literatürde değer kavramıyla ahlak, karakter, tutum, erdem, etik kavramlarının ilişkili olduğu görülmekte ve zaman zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kavram olarak ***değer,*** bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020f). Davranışlara rehberlik eden genel ilkeler ve temel inançlar olan değerler aynı zamanda eylemlerin iyi olup olmadıklarını sorgulamamıza imkân tanıyan standartlar, neyin iyi neyin kötü olduğu konusundaki yargılarımızdır (Halstead & Taylor, 2000). Eğitimin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı değerlere adil ve barışçı olma, iyilik yapma, demokratik ve dürüst davranma, dostluğa önem verme, emaneti koruma, görgülü ve hoşgörülü olma, yardımsever ve saygılı olma, kurallara uyma, tarihi-kültürel mirası koruma vb. örnek verilebilir. Değerler, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak onların isteklerine, tercihlerine, arzu edilen ve edilmeyen durumlarına işaret etmektedir. Güzeli çirkinden, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt eden değerler, toplumun ideal benliğinin göstergesidir. Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici bir olgudur. Bu özelliğiyle değeler, toplumun veya bireylerin belli ölçütler etrafında kenetlenmelerini sağlamakta ve toplumu ayakta tutan sosyal bir sermaye olarak görülmektedir. Kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için değerlerin eğitimle bireylere kazandırılması gerekmektedir. Ağırlıklı olarak duyuşsal davranışlarla ilgili olan değerlerin eğitimle birleşmesi, değerler eğitimini ön plana çıkarmaktadır.

Değerler eğitimi ile toplumun sahip olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir (Veugelers & Vedder, 2003). Okulların kendi sorumluluğunu ve toplumun beklentilerini karşılamak için gençlerin değer edinmelerine ya da onlarda var olan değerleri geliştirmelerine yönelik yaptığı uygulamalara değerler eğitimi denilmektedir. Değerler eğitimi, kısaca değer kazandırma etkinliğidir. Daha ayrıntılı olarak ele alındığında değerler eğitimi, değerlerin açık bir şekilde öğretilmesidir. Değerler eğitiminin amacı insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket

eden bireyler yetiştirmektir. Dolayısıyla değerler eğitimi bireylere; saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve bireysel disiplin gibi çok önemli ahlâkî ve medeni değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır (Altan, 2011; Katılmış, 2010). Değerler eğitiminin amacı, bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır.

Değerlerin genelde insanların tamamına özelde ise öğrencilere kazandırılmasında eğitimin hiyerarşik yapısı ve türleri bir bütün olarak etki etmektedir. Günün belli bir saatlerinde, yılın belli ve sınırlı saatlerinde, hayatın ise toplamda çok sok sınırlı saatlerinde etkili olan formal eğitimle değerleri kazandırmak yani değerler eğitimi pek mümkün görülmemektedir. Bunun yanı sıra informal eğitim ortamı ve süreçleri ile formal eğitim içerisinde yer alan örtük (gizli-saklı) öğretim ile de değerler eğitimi sağlanabilir. Nitekim konuyla ilgili yapılan araştırmalar, formal ve informal olarak her iki eğitim türünün de değerlerin bireylere / öğrencilere kazandırılmasında yüksek düzeyde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Yeşilyurt & Kurt, 2012). Kültür ve kültürlemedeki işlevine benzer bir şekilde karşılıklı ilişki ve etkileşim içerisinde eğitim bir yandan değerleri bireylere kazandırırken diğer yandan da değerlerin güncellenmesini, yenilenmesini hatta yeni değerlerin oluşturulmasını sağlamaktadır.

BAKIŞ AÇISI YANILGISI BAĞLAMINDA EĞİTİM

En temel bağlamda eğitim, bireyin insanlaşması sürecidir. Bu süreçte eğitimin millî veya evrensel mi, bireysel veya kolektif mi, öğrenci veya öğretmen merkezli mi, süreç veya sonuç odaklı mı olmalı sorularına alanyazında farklı cevaplar verilmektedir. Mutlak anlamda birini yanlış diğerini doğru görmek mümkün değildir. Burada dikkate alınması gereken nokta hangi yaklaşım seçilirse seçilsin, millî ve evrensel bir harman olan eğitimin odak noktasını "insan" oluşturmalıdır. Eğitim insanın doğuştan getirdiği yeteneklerini geliştirmeli, dil ve düşünce arasında köprü kurmalıdır. Tenkit etme ahlakına sahip olma, hayal gücünü ortaya koyma, analiz etme, sentez yapma, problem çözücü ve yaratıcı olma, kendini ifade etme, özgür düşünme ve özgürlüğünü koruma, bi-

rey olarak varlığını sürdürme, iradesini kontrol etme, bilgiyi paylaşma, iş disiplinine sahip olma vb. temel yetkinlikleri eğitim bireye kazandırmalıdır. Başka bir bakış açısıyla eğitim; bireyin kendini tanıması, kendini ifade etmesi, güven vermesi, ruhunun ufkuna yürümesi ve bir bakıma kendini gerçekleştirmesidir. Bu durum bir öğrencinin yüksek puan alarak nitelikli okullara yerleşmesi veya akademik başarısı nedeniyle yurt dışına giderek orada öğrenimini sürdürmesi gibi dar anlamda ele alınmamalıdır. Çok soru çözmek, gereğinden fazla kurslara, dershanelere ve etüt merkezlerine gitmek, özel ders almak, hafta sonu okullarda sınav odaklı ek ders yapmak veya kurslar düzenlemek eğitim olarak tanımlanamaz. Bu bakış açısı piyasacı bakış açısıdır ve bu yaklaşıma göre irade piyasanın emrindedir. İnsan odaklı eğitimi esas almak, kendi kendini yöneten ve çağın ruhuna uygun olan eğitim anlayışı ön planda olmalıdır. Eğitime dar bir bakış açısıyla gelir düzeyi yüksek veya gelecek vaat eden okul kazanmak odaklı değil, "iyi insan olsun" odaklı bakmak doğru bir yaklaşımdır. Bu nedenle fen lisesi, meslek lisesi, devlet okulu, özel okul, iyi okul, kötü okul vb. ayrım öğrencileri iyi okula giden, kötü okula giden, başarılı, başarısız gibi kategorize etmekte, yaftalamaktadır. En iyi okul denilen okullardan mezun olan veya yüksek puan alan en iyi öğrencilerin ülke dışında eğitimini sürdürmesi, eğitimde övünülecek başarı ya da hedefe varıldığının göstergesi değildir. Eğitim açısından her çocuk bir kıymettir, her çocuk başarılı olabilir ve her çocuk nitelikli eğitim alma hakkına sahiptir. Eğitim ideolojik değil politik bir olgu, alan veya konudur. Başka bir deyişle eğitim ideolojinin değil politikanın yapıldığı bir alandır. Bu nedenle eğitim, ideolojik gözle veya bakış açısıyla değil politik gözle veya bakış açısıyla ele alınmalıdır. Eğitime politik gözle bakmak demek, bir bakıma eğitimin swot analizini yapmak ve ortaya çıkan sonuçlara göre eğitime yön ve şekil vermek demektir. Unutulmamalıdır ki ülkelerin bağımsızlığı eğitimden geçmektedir. Eğitimde iddiası olan toplumlar geleceği ve insanı şekillendir, kültürden dile, edebiyattan mimariye, sanattan spora hatta örnek olması açısından insana kadar hayatın her alanında insanlığa model üretir (Turan, 2020).

SONUÇ

Eğitim Latince "educare" ve "educere" sözcüklerinden türemiştir. Educare sözcüğü, öğreneni özel bir beceriyle donatmayı, educere ise yetkinleşme ve kişisel özerkliği sağlamayı öncelemektedir. Eğitim kavramının yerine kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler olan "terbiye" ve "maarif" kelimelere karşılık bulmak için Dil Devrimi yıllarında yapılan çalışmaların sonuçlarına göre eğit- fiili, herhangi bir kişi veya kurum tarafından eğ- (eğmek) fiilinden türetilmiş bir kelime değildir. Bu kelime, Eski Türkçedeki igit- kelimesidir ve "canlandırılmış" bir kelimedir. Eğit-, eğitim kelimelerinin dayandığı igit- ile bugünkü eğ- (eğmek) fiili arasında bir ilişki yoktur. İgit- fiilinin morfolojik yapısı ise henüz kesinlik kazanmamıştır. Eğit- bir fiil kökü, eğitim de ise bu kökten türetilmiş bir isim olarak kabul edilebilir. Türkçede 1940'lardan günümüze, tedrisat, maarif, talim ve terbiye gibi sözcüklerin karşılığı olarak kullanılan eğitimin sözlük anlamlarında "bilgi ve beceri kazandırma, yardım etme, kişilik, davranış değiştirme, yetiştirme, geliştirme, bilgi ve deneyim aktarma süreci" kavramlarına vurgu yapılmaktadır.

Alanyazında eğitim kavramının farklı tanımlarına rastlamaktadır. Bu duruma eğitimi tanımlayan bilim insanlarının veya eğitim bilimcilerin dikkate aldığı farklı felsefe yaklaşımı veya eğitim felsefesi akımları ile öğrenme ve öğretme stili, yaklaşımı, kuramı, modeli, ilkesi, stratejisi, yöntem ve tekniği etki etmiştir. Ertürk tarafından yapılan "Eğitim; bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı olarak ve istendik yönde kalıcı izli değişiklik oluşturma süreci" tanımı alanyazında en fazla kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Öğrenci merkezli eğitim paradigmasına ve bu paradigmaya uygun olan eğitim felsefesi akımları, öğretme-öğrenme model, strateji, yöntem ve teknikleri eğitim sistemlerinde son on yıllardır yerini almaya başlamıştır. Ancak realizm ve idealizm felsefesi yaklaşımları ile esascilik ve daimicilik eğitim felsefesi akımları, davranışçı öğrenme kuramı gibi öğretmen merkezli eğitim paradigmaları yüzyıllardır eğitim sistemlerini etkilemiştir. Eğitimin yukarıda yer alan tanımın en fazla kabul görmesinde bu durumun etkili olduğu söylenebilir.

Eğitim kavramının tanımı, işlevi ve amacı felsefi yaklaşımların genel özelliğine, eğitim felsefesi akımlarının amaçlarına ve alanyazında kabul gören temel öğrenme yaklaşımlarına göre farklılaşmaktadır. Kimi akım eğitimi bir reform aracı olarak görürken kimi akım eğitimi geçmiş ile gelecek arasında bir köprü olarak görmekte, kimi akım değişmezliği kimi akım ise değişimi öncelemekte, eğitime bu görev ve anlamları yüklemektedir. Alanyazında hiyerarşik yapısı ve türleri bağlamında eğitime ortak yaklaşıldığı görülmektedir. Tür (boyut) olarak eğitim formal (örgün ve yaygın) ve informal eğitim olarak iki grupta ele alınmaktadır. Eğitimin formal türü ise hiyerarşik olarak okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite (yükseköğretim) olarak kategorize edilmektedir.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki eğitsel ilişkiler anlamında olan pedagoji eğitimin daha çok süreç boyutunu vurgulamakta, öğretmen, öğrenci bilgi bileşenlerinden oluşmakta ve en genel ifadeyle öğretmenlik meslek bilgisiyle özdeşleşmektedir. Eğitim okul içi ve dışı zaman, mekân ve paydaşları; öğretmeni, öğrenciyi ve eğitim diğer paydaşlarını; öğretim ve ders programlarını; öğretme ve öğrenmeyi; sistemi ve tabi pedagojiyi de içerisinde barındıran en geniş kavramı ifade etmektedir. Kültür, külürleme ve değerler ile eğitim arasında süreklilik içerisinde karşılıklı bir ilişki veya etkileşim bulunmaktadır. Bir yandan eğitim kültürden ve kültürün ögelerinden etkilenir ve onlar tarafından şekillenirken diğer yandan da eğitim kültürün gelişmesinde, değişmesinde, güncellenmesinde, bireylerin toplumun kültürüyle kültürlenmesinde ve değerleriyle değerlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Seçmek, sınıflamak, mukayese etmek, ayrıştırmak, sıralamak, elemek gibi özelliklere veya amaçlara sahip olmaması gereken eğitim, insanın insanlaşması, kendini tanıması, ruhunun ufkuna yürümesi ve insanlığa model üretmesi olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Akpınar, B. (2013). *Eğitimde program geliştirme.* Ankara: Data Yayınları.

Aktan, C. C. & Tutar, H. (2007). Bir sosyal sabit sermaye olarak kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi,* 6(20): 1-11.

Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi,* 1(4): 53-57.

Altay, S., İra, N., Bozcan, E. İ. & Yenal, H. (2011). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze milli eğitim şuralarında okul öncesi eğitimi ve bugünkü durumu. *e-Journal of New World Sciences AcademyöEducation Sciences,* 6, (1): 660-672.

Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives.* New York: Longman.

Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. & Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: Doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Z.G. Eğitim Fakültesi Dergisi,* (30): 556-565.

Aykaç, N. (2006). Öğrenme ve öğretme sürecinde planlama ve uygulama (Ed. N. Aykaç & H. Aydın), *Eğitim programı ve program geliştirme* (ss. 29-70). Ankara: Naturel Yayınları.

Bakır, K. (2019). *Eğitim felsefesi.* Ankara: Pegem Akademi.

Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Balyemez, S. (2019). Eğit-, eğitim kelimelerinin yapısı ve Türkiye Türkçesine girme süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi-SUTAD,* (47): 41-52.

Başaran, İ. E. (1984). *Eğitime giriş.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning (İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme;* Çev: D. A. Özçelik, 2016). Ankara: Pegemi Akademi.

Çelik, V. & Yeşilyurt, E. (2013). Kalkınmada eğitimin rolü: Sayısal veriler ışığında KOP bölgesi eğitim göstergeleri. *KOP Bölgesel Kalkınma Dergisi,* 1(1-2): 141-152.

Çoban, A. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri (Ed. G. Ocak), *Temel kavramlar,* (ss. 1-55). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Demirel, Ö. & Ün, K. (1987). *Eğitim terimleri.* Ankara: Şafak Matbaası.

Demirel, Ö. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Erden, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.

Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme.* Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Fidan, N. & Erden M. (1992). *Eğitim bilimine giriş.* Ankara: Feryal Matbaacılık.

Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme.* Ankara: Pegem Akademi.

Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,* (729): 50-57.

Gökalp, Z. (1975). *Türkçülüğün esasları.* İstanbul: Sebil Matbaacılık.

Güneş, F. (2014). Öğretim ilke ve yöntemleri (Ed. F. Güneş), *Tanım ve kavramlar* (ss. 1-22). Ankara: Pegem Akademi.

Güvenç, B. (1996). *İnsan ve kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education,* 30(2): 169-202.

Hoşgörür, V. & Gezgin, G. (2005). Ekonomik ve sosyal kalkınmada eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi,* II(I): 1-12.

Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Keskin, S. (2010). *Cumhuriyet dönemi örgün eğitim kurumlarında ahlak eğitimi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Maslow, A. H (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review,* 50(4): 370-396.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 4(4): 566-589.

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sözer, E. (2003). Öğretimde amaçlar ve düzenlenmesi (Ed. Gültekin), *Öğretimde planlama ve değerlendirme* (ss. 31-44). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Taşpınar, M. (2012). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Elhan Kitap.

Türkmen, F. (2002). *Eğitimin ekonomik ve sosyal faydaları ve Türkiye'de eğitim ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması*. Ankara: DPT Yayınları.

Veugelers, W. & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching,* 9(4): 377-389.

Yayla, A. (2005). Eğitim kavramının etik açıdan analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, II(1): 1-13.

Yeşilyurt E. & Kurt İ. (2012). Değerleri kazandırmasındaki etkililik açısından resmî ve örtük program ile okul dışı etmenlerin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Turkish Studies,* 7(4): 3253-3272.

Yeşilyurt, E. (2016). Toplumsal sorunların çözümüne katkısı ve karşılaşılan engeller açısından duyuşsal alanın değerlendirilmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi,* 6(1): 237-308.

Yeşilyurt, E. (2019). Kuramsal temelleri açısından öğretim stratejilerinin temel özellikleri: Bir derleme çalışması. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 3(5): 57-78.

Yeşilyurt, E. (2020). Genel öğretim ilkeleri. *Ekev Akademi Dergisi,* 24(83): 263-288.

İNTERNET KAYNAKLARI

MEB (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Psiko-motor gelişim.* http://ismek.ist/files/ismek Org/file/2014_hbo_program_modulleri/Psiko_MotorGelisim.pdf, Erişim Tarihi: 25.11.2020.

Mevzuat (2020). *Milli eğitim temel kanunu.* https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin /1.5.1739.pdf, Erişim Tarihi: 29.11.2020

Şekil 1. http://www.megabeyin.com/dusunme-bicimleri-siz-hangilerini-kullaniyorsunuz/, Erişim Tarihi: 29.11.2020.

Şekil 2. https://www.eniyiders.com/not-detay/program-gelistirme-5-unite-icerik-konu-kapsam -muhteva, Erişim Tarihi: 11.03.1019

Şekil 3. http://egitimbilimlerinotlari.com/wp-content/uploads/2014/09/EgitimTurleri.gif Erişim Tarihi: 11.03.1019 Yazar tarafından yeniden biçimlendirilmiştir.

TDK (2020a). *Eğitim.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 15.11.2020.

TDK (2020b). *Yaşantı.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 20.11.2020.

TDK (2020c). *Kalıcı.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 20.11.2020.

TDK (2020d). *Değişiklik.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 18.11.2020.

TDK (2020e). *Süreç.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 21.11.2020.

TDK (2020f). *Değer.* https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 20.11.2020.

Turan, S. (2020). *Eğitimde bir kriz mi var?* (Öğ-Der: Öğretmen mesleki gelişim seminerleri), zoom (ID: 5465711622; Parola: 1234; Tarih: 29.11.2020; Saat: 20:00-21:30), Erişim Tarihi: 29.11.2020.

9 786057 594570 >

GÜVEN PLUS GRUP A.Ş.

ORP®

GPGD®